

Examining Factors Affecting Promotion of Social Interactions and Identifying the Key Drivers Affecting Them In Urban Public Spaces (Case Study: District 10 of Tehran Municipality)

Samaneh Jalilisadrabad¹

1. Assistant Professor of Regional & Urban Planning, School of Architecture & Environmental Design, Iran University of Science & Technology, Tehran, Iran. E-mail: s-jalilisadrabad@iust.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	The ability to attract people by public spaces has caused these spaces to be called as a container for the formation of social capital. also, the two-way connection of urban public spaces and social interactions is undeniable, and it should be said that public spaces have led to the formation of social interactions and the existence of social interactions makes public spaces successful, this raises the importance of successful public spaces. The research method employed an applied-descriptive method and a survey research technique. The data collection method was documentary and field studies that in which concepts related to urban spaces and social interactions were investigated and the effective factors on promoting social interactions in public spaces are classified in 4 dimensions of performance and activity, physical-spatial, environmental and semantic qualities and in 12 components and 60 indicators. these indicators were specified according to the case study and after that, 10 key drivers have been identified with the Delphi technique and cross-impact analysis method in MICMAC software. the key drivers are: playground and leisure place for children, entertainment and leisure complexes, sitting spaces, the presence of people in different age and gender groups and categories, including women, children, the elderly, and disabled people, and the level of response to their presence, suitable furniture for sitting and talking, access to walking and cycling paths, different land uses and activities 24 hours a day, memorable experiences, access to pedestrian facilities and furniture, Attention to the climate of the place of rest and comfort. after that, the 5 categories of public spaces in District 10 are scored according to the Likert method. It can be concluded that despite the existing quantitative and qualitative deficiencies, but the community parks and district parks have a better situation in terms of promoting social interactions than other urban spaces in District 10 of Tehran Municipality.
Article history: Received 15 February 2023 Received in revised form 17 February 2024 Accepted 22 February 2024 Published online 20 November 2024	
Keywords: public spaces, social interactions, district 10 of Tehran Municipality, cross-impact analysis, Micmac.	

Cite this article: Jalilisadrabad, S. (2024). Examining factors affecting promotion of social interactions and identifying the key drivers affecting them in urban public spaces (case study: District 10 of Tehran Municipality). *Journal of Geography and Planning*, 28 (89), 153-174. <http://doi.org/10.22034/gp.2024.55418.3102>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22034/gp.2024.55418.3102>

Publisher: University of Tabriz.

Extended Abstract

Introduction

The ability to attract people by public spaces has caused these spaces to be called as a container for the formation of social capital. also, the two-way connection of urban public spaces and social interactions is undeniable, and it should be said that public spaces have led to the formation of social interactions and the existence of social interactions makes public spaces successful, This raises the importance of successful public spaces. for this purpose, the creation of urban public spaces in different urban scales in recent decades has been an attempt to respond to human social needs for public spaces. considering the importance of urban public spaces and social interactions between people, as well as investigating the characteristics of successful public spaces, this research examines the factors affecting the promotion of social interactions and identifying the key factors affecting them in the urban public spaces of district 10 of Municipality of Tehran.

Data and Method

District 10 of Tehran Municipality is among the most intensive residential areas with high population density that faces a shortage of various services including public spaces, open spaces, and green spaces. Along with this issue, physical exhaustion, turmoil in the urban landscape, and a high rate of tenants and changing nature of the resident population due to housing scarcity and cheapness have reduced the level of social interaction in the district compared to other districts of Tehran and for this reason, it has been chosen as a case study of this research. The research method employed an applied-descriptive method and a survey research technique. The data collection method was documentary and field studies that in which concepts related to urban spaces and social interactions are investigated. in addition, it uses the Delphi technique and Cross-impact analysis method in MICMAC software. after the factors are identified, when the indicators are selected based on the case study, these factors are provided to the experts to rate the factors based on software scores (1-2-3-P) in the form of a matrix cross-impact analysis and then their average is entered into the MICMAC software. the output of these scores identifies the key drivers in promotion of social interactions in public urban spaces in District 10 of Tehran. in addition to field surveys, in-depth interviews are conducted with 70 citizens in order to investigate the state of urban public spaces in this district and based on the indicators of theoretical literature, these spaces are scored with the Likert method.

Results and Discussion

The effective factors on promoting social interactions in public urban spaces have been classified in 4 dimensions of function and activity, physical-spatial, environmental and semantic qualities and in 12 components and 60 indicators. theoretical literature indicators are selected based on reproducibility and access to case sample information. these 32 selected indicators are entered into the matrix and the indicators are scored based on the average scores given by the experts, based on the output of the software, the factors are divided into 4 categories: influential, dependent, independent and key factors which includes 10 factors according to the two main conditions in identifying key drivers, i.e., the importance of influence and uncertainty. Also, based on theoretical literature, the public spaces of District 10 are divided into 5 categories that have been scored using the Likert scale method to measure the state of improving social interactions in public spaces in District 10 of Tehran Municipality.

Conclusion

10 key drivers in the promotion of social interactions in District 10 of Tehran Municipality are: playground and leisure place for children, entertainment and leisure complexes, sitting spaces, the presence of people in different age and gender groups and categories, including women, children, the elderly, and disabled people, and the level of response to their presence, suitable furniture for sitting and talking, access to walking and cycling paths, different landuses and activities 24 hours a day, memorable experiences, access to pedestrian facilities and furniture, Attention to the climate of the place of rest and comfort, that's mean, the factors that simultaneously have the most influence and dependence in promoting social interactions in this district. also, community parks and district parks based on the points given; Due to various factors including: more different activities, more entertainment and leisure facilities, better access to public transportation, suitable spaces for sitting, conversation

and social activities, and the climate comfort that exists in these places is mostly used by citizens. While, in other categories, this attendance at different hours of the day and night was much less and many of these spaces are completely unused at some hours of the day due to social problems, security and public supervision. In some hours of the day, they are completely useless and places for social problems. Although there are problems in the community parks and district parks, but they are in better conditions than other spaces in District 10 of Tehran Municipality and in general, the main problem of most of the public spaces in District 10 of Tehran Municipality is social problems and the reduction of social security for women and children. This problem has caused the spaces to be used more between 19-22 and before and after this time, due to problems such as solitude, drug dealers and addicts, it leads to leaving urban spaces by other people, families, women and children.

References

- Ahadnejad, M., Heydari, M.T., & Azizi, M.S., (2020), Evaluation of the development of pocket parks with the approach of the participation of citizens in urban neighborhoods (Case study: Zibashahr and Amirkabir sectors in Zanjan city). *JOURNAL OF URBAN SOCIAL GEOGRAPHY*, 6(2 (15)), 39-54. In Persian.
- Alimardani, M., Mehdinejad, J., & Afhami, T., (2016), The Qualitative Growth of Urban Space to Enhance Social Interaction (Case study: Ahmad Abad, Street, Mashhad), *Honar-ha-ye korbordi*, 4(7), 5-14. In Persian.
- Altman, I., (2003), *The environment and social behavior: privacy personal space, territory crowding*, Namazian, A., Shahid Beheshti University Publications, Tehran. In Persian.
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S. (2003). *Public places – urban spaces. The dimension of urban design*. Oxford: Architectural press.
- Choay, F., (1996), *L'urbanisme, utopies et réalités, une anthologie*, Habibi, S., University of Tehran Publishing and Printing Institute, Tehran. In Persian.
- Daneshpour, S.A., & Charkhchyan., (2007), *Public Spaces and Factors Affecting Collective Life*, Bagh-eNazar, 3(7), 19-28. In Persian.
- Ebrahimzade, I. Aminpoor, S., & Hatami, D., (2015), Assessment of safety in urban parks case; The city of Izeh, *Research and urban planning*, 5(19), 57-72. In Persian.
- Gehl, J. (1987). *Life Between Buildings: Using Public Space*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Gehl, J -Architects (2004) *Towards a Fine City for People – Public Spaces Public Life*, London 2004. London: Transport for London & Central London Partnership. (See [T U www.gehlarchitects.dk/UT](http://www.gehlarchitects.dk/UT)).
- Ghalambor dezfuly, M., & Naghizadeh, M., (2014), *Urban Design in the Context of Social Interaction Enhancement (Case Study: Street between Neighborhoods)*, *Hoviatshahr*, 8(17), 15-24. In Persian.
- Habib, F., Naderi, S.M., Jahanshahlo, L., & Forouzangohar, H., (2012), *A Research on Delivering the Analysis Framework of Social Capital in Urban Structure, Focusing on Public Urban Spaces Role (Case Study: Tehran city)*, *Hoviatshahr*, 6(12), 5-14. In Persian.
- Habibi, S.M., & Maghsoudi, M., (2007), *Urban renovation, International Definitions, theories, experiences, charters and declaration, urban methods and operation*, University of Tehran Publishing and Printing Institute, Tehran, Third edition. In Persian.
- Hasanpour, A., Omidvari, S., & Sadrarhami, M.H., (2019), Investigating effective factors on improving social interactions in urban spaces (case example: Jolfa Square - Isfahan), *Memarishenasi*, 1(5), 1-9. In Persian.
- Hosseini-mand, N., Yaghoobi, M., Shahhosseini, H., & Forouzandeh, A., (2021), *Journal of geography and planning*, 25(77), 61-79. In Persian.
- Jacobs, J., (2007), *The death and life of great American cities*, Parsi, H., & Aflatouni, A., University of Tehran Publishing and Printing Institute, Tehran. In Persian.
- Karimi, F., Jalilisadrabad, S., & Kheyoddin, R., (2022), *Identification and Structural Analysis of Land Use Drivers (Case Study: Fahadan Neighborhood, Yazd Historical Context)*, *Iran Futures Studies*, 6 (2), 305- 328. In Persian.
- Kashani Jou., (2010), *Recognizing of Theoretical Trends in Relation to Urban Public Spaces*, *Hoviatshahr*, 4(6), 95-106. In Persian.

- ccc rrr , aa77 777777 7777 777 7 77aFFF Fmmggg gggg g eeevllaæe "'''''''''' '' ''ee II r rr e,, aa aaahhusetts.

پیشران‌ها و عوامل موثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی شهری (نمونه مطالعاتی: منطقه ۱۰ شهرداری تهران)

سمانه جلیلی صدرآباد^۱

۱. استادیار شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران. رایانامه: s_jalili@iust.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	قابلیت جذب مردم توسط فضاهای عمومی سبب شده است تا از این گونه فضاها به عنوان ظرفی برای شکل گیری سرمایه اجتماعی یاد شود، همچنین ارتباط دو سویه فضاهای عمومی شهری و تعاملات اجتماعی انکار ناپذیر است و باید گفت که فضاهای عمومی منجر به شکل گیری تعاملات اجتماعی شده و نیز وجود تعاملات اجتماعی موجب موفقیت فضاهای عمومی می گردد، در همین راستا، مبنای این پژوهش که از نوع کاربردی با راهبرد توصیفی-پیمایشی و با استفاده از روش های کیفی و کمی می باشد؛ بررسی عوامل موثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی و شناسایی پیشران های کلیدی موثر بر آن ها در فضاهای عمومی شهری منطقه ۱۰ شهرداری تهران است که در آن مفاهیم مرتبط با فضاهای شهری و تعاملات اجتماعی بررسی شده و عوامل موثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی در ۴ بعد عملکرد و فعالیت، کیفیات کالبدی- فضایی، زیست محیطی و معنایی و در ۱۲ مولفه و ۶۰ شاخص طبقه بندی شده اند. این شاخص ها با توجه به نمونه موردی خاص شده و پس از آن با تکنیک دلفی و روش تحلیل اثرات متقابل و نرم افزار میک مک، ۱۰ پیشران کلیدی زمین بازی و مکان اوقات فراغت کودکان، مجموعه های تفریحی و اوقات فراغت، فضاهای مکث و نشستن، وجود افراد در گروه ها و رده های سنی و جنسی مختلف و میزان پاسخگویی به حضور آنان، وجود مبلمان مناسب جهت نشستن و گفت و گو، دسترسی به مسیرهای پیاده و دوچرخه، وجود کاربری ها و فعالیت های متنوع شبانه روزی، خاطره انگیزی و تجربه های به یاد ماندنی، وجود دسترسی و امکانات و مبلمان مخصوص پیاده، توجه به اقلیم امکان استراحت و آسایش معرفی می گردند. پس از آن دسته های پنجگانه فضاهای عمومی منطقه؛ بوستان واحد همسایگی، بوستان محله ای، بوستان ناحیه و منطقه ای، فضاهای مذهبی و راسته تجاری طبق روش امتیازدهی لیکرت، امتیازدهی شده که میتوان گفت با وجود کمبود های کمی و کیفی موجود، اما بوستان های ناحیه و منطقه نسبت به سایر فضاهای شهری منطقه وضعیت بهتری در راستای ارتقای تعاملات اجتماعی دارند.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۱/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۰۳ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۸/۳۰	
کلیدواژه ها: فضاهای عمومی، تعاملات اجتماعی، تحلیل اثرات متقابل، منطقه ۱۰ شهرداری تهران، ممم مم	

استناد: جلیلی صدرآباد، سمانه (۱۴۰۳). پیشران‌ها و عوامل موثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی شهری (نمونه مطالعاتی: منطقه ۱۰ شهرداری تهران).

جغرافیا و برنامه ریزی، ۲۸ (۸۹)، ۱۷۴-۱۵۳.

<http://doi.org/10.22034/gp.2024.55418.3102>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

وجود فضاهای همگانی شهری، ضرورتی اساسی در برنامه‌های توسعه شهری هستند که این امر حکایت از نقش این فضاها در تقویت وجه فرهنگی- اجتماعی شهر دارد. «فضاهای عمومی شهر» را می‌توان عرصه‌ای دانست که داستان زندگی جمعی در آن‌ها گشوده می‌شود و مکانی نه صرفاً کالبدی، برای ایجاد تعاملات اجتماعی و مراودات شهروندی را فراهم می‌کند، چنانچه به زعم بسیاری از اندیشمندان فضاهای عمومی شهر مولفه‌ای اساسی در بهبود و افزایش میزان سرمایه اجتماعی در ساختار شهر به شمار می‌رود (حبیب و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۲). از سوی دیگر امروزه توسعه و برنامه‌ریزی بر مبنای محلات شهر مستلزم درک نیازها و خواسته‌های شهروندان از محیط زندگی‌شان است. با توجه به اهمیت فضاهای عمومی در جذب شهروندان باعث شده تا از این گونه فضاها به عنوان ظرفی برای شکل‌گیری سرمایه اجتماعی یاد شود و لحاظ شدن آن‌ها به عنوان یک ضرورت اساسی در برنامه‌های توسعه شهری حکایت از باز تولید این فضاها در تقویت وجهه فرهنگی- اجتماعی شهر دارد. بنابراین ایجاد فضاهای عمومی در مقیاس‌های مختلف شهری به ویژه در دهه‌های اخیر تلاشی در جهت رفع نیاز اجتماعی انسان به فضاهای عمومی بوده است و ارتقاء اجتماع‌پذیری شهری در قالب ایجاد فضاهای عمومی در مقیاس‌های مختلف شهری (محله، ناحیه، منطقه و شهر) نمود پیدا کرده است. بنابراین تعریف مجدد فضاهای شهری به عنوان مکان زندگی جمعی و تعاملات اجتماعی مردم نقش مهمی در طراحی شهری یافته است.

در بررسی رابطه انسان و محیط، شناخت عناصر کالبدی، ویژگی‌های محسوس محیط و معانی و پیام‌های برخاسته از آن حائز اهمیت است. شناخت بهتر محیط زمانی ارزش بیشتری می‌یابد که علاوه بر بررسی عناصر و ویژگی‌های کالبدی محیط، معانی و مفاهیم برخاسته از آن و ادراکات کنشگران نیز مورد واکاوی قرار گیرد (رضویان و همکاران، ۱۳۹۳: ۸۸). امروزه ابعاد انسانی فضاهای عمومی پیش از هر زمان دیگر مورد توجه برنامه‌ریزان و طراحان شهری قرار گرفته و مردم نیز مشتاقانه به حضور و مشارکت در چنین فضاهایی پاسخ مثبت داده‌اند (یانگل، ۲۰۰۴). چیزی که این فضاها و محیط‌های شهری را به لحاظ تعاملات اجتماعی فعال می‌نماید، در درجه اول عوامل کالبدی است که می‌تواند زمینه ورود و سپس توقف افراد درون فضاها را مهیا کند که در این زمینه می‌توان به عواملی همچون: دسترسی‌ها، جاذبه‌های بصری، عوامل طبیعی و عوامل دیگر از این دست اشاره نمود. اما آن‌چه بیش از ابعاد کالبدی در حضور و تعامل اجتماعی افراد موثر است، پیش‌بینی و خلق رویدادهای اجتماعی است که در عین ایجاد فرصت‌های مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی، می‌تواند زمینه‌ساز ارتقای حس تعلق به مکان نیز باشد (لنارد و لنارد، ۱۹۸۴). بنابراین خلق یک فضای عمومی موفق، بهره‌گیری از توان‌های اجتماعی آن و ارتقای فرصت‌های مشارکت در حیات جمعی، مستلزم شناخت فضا و ابعاد مختلف آن و نگاهی چند جانبه از سوی طراحان و برنامه‌ریزان شهری در این رابطه است (دانشپور و چرخیان، ۱۳۸۶: ۲۰).

در سال‌های اخیر به دلایل متفاوتی اعم از تمایل به زندگی خصوصی، گسترش زندگی‌های اطلاعاتی و معضلات فرسودگی و شلوغی فضاهای درونی شهرها و سایر عوامل در دهه‌های قبل، فضاهای شهری اهمیت و نقش کمی در الگوهای توسعه شهری کنونی داشته‌اند. همچنین بی‌توجهی طرح‌های شهری در سال‌های گذشته به موضوع فضاهای شهری و همچنین تفکرات استفاده حداکثری اقتصادی از این فضاها، شکل توسعه شهری در دهه‌های گذشته به گونه‌ای تغییر یافته است که شهرها به صورت فشرده رشد کرده و کمترین مکانی برای مکث و تحقق زندگی اجتماعی شهروندان در آن‌ها وجود ندارد. منطقه ۱۰ شهر تهران با قرارگیری در جوار خیابان نواب شهر تهران از کم‌برخوردارترین مناطق در حوزه فضاهای شهری است. همچنین این منطقه دارای تراکم مسکونی بالا و فشرده جمعیتی است و بیشتر نقش مسکونی دارد که تقریباً در طول زمان ثابت بوده است که این عوامل در کنار فقدان فضاهای عمومی، جاذبه‌های شهری و عملکردهای منطقه‌ای باعث شده تا اکثر

فضاهای جمعی و محل‌های تجمع به صورت راسته‌های تجاری و یا پارک‌های منطقه شکل گیرند. همچنین می‌توان عنوان کرد دلایلی از جمله آسیب‌های اجتماعی که موجب احساس عدم امنیت در فضا شده مانند اعتیاد، خرید و فروش مواد مخدر و کارتن‌خوابی تاثیر بسیار زیادی در کاهش حضور شهروندان در فضاهای شهری این منطقه شده است. به همین جهت این پژوهش به دنبال آن است تا عوامل موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری را در نمونه مورد مطالعه مورد بررسی قرار دهد.

پیشینه تحقیق

در بخش پیشینه پژوهش به بررسی مطالعات انجام شده در زمینه ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری پرداخته شده و سعی شده تا مهم‌ترین مطالعات و نتایج آنان را از نظر پژوهشگران بررسی شود.

شیخعلی کلایه و ترابی (۱۴۰۰)	چگونگی تشویق به افزایش تعاملات اجتماعی شهروندان از طریق فضاهای عمومی شهری مورد بررسی قرار می‌دهد که نشان می‌دهد میدادن از مولفه‌های اساسی است که فعالیت‌های رسمی و غیررسمی شهری بسیاری از شهروندان را متحد می‌کند و بر روندهای اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی شهر تاثیر می‌گذارد. همچنین فضای عمومی مطلوب دارای چهار خصیصه: ۱- فضای قابل دسترسی، ۲- عملکرد: افراد درگیر فعالیت‌های محلی هستند، ۳- راحتی و ۴- جامعه پذیری هستند.
صلاحی و سعادت (۱۴۰۰)	به طراحی پیاده راه با رویکرد ارتقای تعاملات اجتماعی پرداخته اند که در آن بر اصلی‌ترین معیارهای طراحی پیاده‌راه مطلوب با استفاده از الگوهای طراحی منظر که شامل معیارهای اجتماعی-اقتصادی، کالبدی-فضایی، ترافیک و دسترسی، عملکردی، هویت و حس و مکان، دید و منظر و ارتباط با طبیعت می‌باشد، تاکید نموده اند.
حسن پور و همکاران (۱۳۹۷)	به بررسی عوامل موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری پرداخته اند و مفاهیم مرتبط با فضاهای شهری، تعاملات اجتماعی و مکان سوم را مورد بررسی قرار داده اند. سه عامل رفتار انسانی، عوامل سازنده کیفیت محیط، و سایر افراد حاضر در مکان تعاملی، بر میزان کمیت و کیفیت تعاملات اجتماعی تاثیرگذار هستند و عامل مولفه‌های سازنده کیفیت محیط، قابلیت تغییر و بهبود به صورت مستقیم را دارا می‌باشد.
گوگانی و پیرمحمدی (۱۳۹۶)	به بررسی نقش فضاهای عمومی شهری در تعاملات اجتماعی پرداخته‌اند. بر اساس آن پاسخگویی به نیازهای اجتماعی انسان و تأمین فرصت‌های لازم در زمینه کسب تجربه‌های اجتماعی، مستلزم وجود فضای کالبدی است. نتایج نشان می‌دهد فضاهای عمومی زمینه‌ساز تعامل اجتماعی است و کارکرد، کالبد و کیفیت فضاها بر میزان مکث و شکل‌گیری تعاملات اجتماعی مردم نقش موثری دارد.
قلمبردزفولی و نقی زاده (۱۳۹۳)	به بررسی طراحی فضای شهری به منظور ارتقاء تعاملات اجتماعی پرداخته که در آن مولفه‌های تاثیرگذار بر حضورپذیری در فضای شهری به ویژه خیابان‌شناسایی و با بررسی نظریه‌ها به رابطه بین فضای شهری و تعاملات اجتماعی و تاثیر کارکرد و کالبد فضا بر میزان مکث و شکل‌گیری تعاملات مردم پرداخته شود.
Alamooti et al (2023)	نقش عوامل محیطی مجموعه‌های بازنده‌سازی شده را در تعاملات اجتماعی مورد بررسی قرار داده که نتایج آن نشان می‌دهد که عوامل محیطی مجموعه‌های بازنده‌سازی شده که منجر به شکل‌گیری حس تعلق به مکان، فعالیت پذیری، خوانایی، نفوذپذیری و دسترسی، ایمنی و امنیت می‌شود، در ارتقای تعاملات اجتماعی تاثیرگذار است.
Amir et al (2020)	نتایج مقاله با عنوان فضاهای عمومی شهری فضایی برای تعامل اجتماعی نشان می‌دهد که مبلمان خیابانی، آب و هوا، عوامل زیبایی‌شناسی بر ترجیحات افراد برای برقراری تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری تاثیرگذار است.

این پژوهش‌ها بیشتر بر اهمیت محیط و عوامل سازنده آن برای ارتقای تعاملات اجتماعی تاکید داشته‌اند؛ چرا که رفتار انسانی را که با عوامل متعددی از جمله شخصیت، جنس، روحیات و جنس و ... همراه است را نمی‌توان تغییر داد. این پژوهشگران عواملی از جمله فعالیت‌های موجود در محیط، اکوسیستم، کالبد و ساختار فضایی، دسترسی، امکانات و عوامل معنایی را از موارد موثر در ارتقای فضاهای شهری دانسته‌اند.

مبانی نظری

در بخش مبانی نظری این پژوهش، به مفاهیم پایه و اصلی مورد نظر پژوهش؛ تعاملات اجتماعی، رابطه بین انسان و محیط شهری، فضای شهری و ویژگی‌های مورد انتظار پرداخته شده است.

تعاملات اجتماعی، رابطه انسان و محیط شهری

انسان‌ها نیاز فطری به برقراری روابط اجتماعی دارند و منظور از روابط اجتماعی، رابطه معنادار و آگاهانه میان دو نفر یا بیشتر به شکل چهره به چهره است (منصورماهانی، ۱۳۹۴: ۶). در فرهنگ ایرانیان محله از دیرباز، رابطه بین همسایگان و هم محله‌ای بودن و بخصوص خانواده رابطه‌ای بسیار صمیمی تلقی شده، ولی امروزه با افزایش فردگرایی، همسایه‌ها باهم بیگانه شده‌اند. این فقدان ارتباط، علاوه بر تأثیرات مخرب فردی، مشکلات اجتماعی نظیر کاهش حس سرزندگی افزایش جرم خیزی، کاهش اعتماد اجتماعی، کاهش سرمایه اجتماعی و... را باعث می‌شود (تبریزی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۶۸)، همچنین تامین نیاز انسان به دوست داشتن و در کنار جمع بودن مستلزم وجود یک قرارگاه کالبدی است (وایت، ۱۹۸۰).

محتوای یک محیط می‌تواند تعیین‌کننده نقش آن محیط در شهر باشد به عبارتی تا زمانی که شهروندان فرصتی برای برقراری روابط اجتماعی با سایر افراد در یک محیط نیابند و تعاملی برقرار ننمایند، آن محیط نقش خود را به عنوان فضای شهری ایفا نکرده است. با نفی عامل بودن انسان، فرض می‌شود که رابطه بین انسان و محیطش یک فرایند یک طرفه است، اما انسان‌ها منفعل نمی‌باشند؛ مردم بر محیط خود اثر می‌گذارند، همان‌طور که فضا بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد. بنابراین یک فرایند دو طرفه است. اگرچه عامل فیزیکی تنها عامل تأثیرگذار نبوده اما فرصت‌هایی را که محیط به وجود می‌آورد به شکل روشنی بر آنچه مردم می‌توانند و یا نمی‌توانند انجام دهند اثر می‌گذارد. بنابراین رفتار انسان به شکل ذاتی بسته به موقعیت دارد و ناشی از فرم فیزیکی، اجتماعی، فرهنگی و میزان درک انسان از محیط دارد (کرمونا و همکاران، ۲۰۰۳). آلتمن نقطه مقابل مشارکت اجتماعی را اجتماع‌گزینی، بی‌میلی افراد به معاشرت و همیاری‌های اجتماعی، ناهنجاری‌های رفتاری و بی‌تفاوتی به عرصه‌های جمعی دانسته و این عوارض را ناشی از زندگی پر سرعت و فقدان فضاها و مکان‌های جمعی، مناسب از دیگر سو قلمداد می‌کند (آلتمن^۱، ۱۳۸۲: ۲۶).

ویژگی‌های فضاهای عمومی شهری

فضای شهری تنها یک مفهوم کالبدی نیست؛ بلکه کنش تعاملات شهروندی و فعالیت‌های شهری را نیز در بر می‌گیرد. یعنی کالبدی از شهر را مجبور می‌کند که مکان برقراری فعالیت‌های شهری یا عرصه بروز تعاملات اجتماعی باشد (قلمبر دزفولی و نقی زاده، ۱۳۹۳: ۱۶). این فضا در برگیرنده چهار عنصر اساسی: ساکنان یا عابران، عناصر انسان‌ساخت (کالبدی و فعالیتی)، روابط (میان افراد و عناصر یا میان عناصر) و زمان می‌باشد (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۶: ۱۱).

تیبالدز، فضای شهری را بخشی از بافت شهری می‌داند که عموم مردم به آن دسترسی کالبدی و بصری دارند. کار و همکاران نیز آن را بستر مشترکی برای فعالیت‌های کارکردی و مراسم مردمی مانند جشن‌ها، آداب و رسوم فرهنگی و ابراز عقاید سیاسی و اجتماعی می‌داند (حبیب و همکاران، ۱۳۹۱: ۷). از دیدگاه دیگر، فضاهای شهری تنها در ابعاد هندسی تعریف نمی‌شود؛ بلکه معیارهای زیباشناختی، سهولت ارتباط اجتماعی و رفتاری در مقیاسی برتر است که به فضا ماهیت شهری می‌دهد و در تناسب با نیازهای زمانی و مکانی جامعه است که فضا خصلت مطلوب و نامطلوب به خود می‌گیرد (علیمردانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۷ برگرفته از گولانی، ۱۹۹۶). فضای شهری امکان گسترش دامنه اجتماعی و برخورد‌های رو در رو را تسهیل می‌نماید که این امر ناشی از توان بالای این گونه فضاها در انواع مبادلات کالا، شایعات، اطلاعات و اخبار می‌باشد؛ همچنین گسترش روابط اجتماعی موجب تقویت حس اطمینان و اعتماد گشته و بر امنیت و منزلت اجتماعی می‌افزاید. از این رو «مامفورد» عملکرد اصلی فضای شهری را شکل جمعی دادن به شهر می‌داند. وی می‌گوید: "عملکرد اساسی شهر شکل جمعی دادن به شهر است که «مارتن بوپر» آن را رابطه بین من و تو نامیده است. عملکردی که امکان ملاقات‌های متعدد و رقابت‌های فراوان بین افراد و گروه‌های متفاوت را فراهم کرده است، به گونه‌ای که نمایش زندگی اجتماعی بتواند در آن جا به روی صحنه بیاید، بازیگران و

تماشاگران، به ترتیب نقش خود را عوض می کنند، عملکرد اجتماعی فضاهای آزاد شهری تجمع افراد را ممکن می سازد" (شوی، ۱۳۷۵: ۳۶۴). فصل مشترک پژوهش های صورت گرفته در این زمینه، این نتیجه را می رساند که از اصلی ترین رسالت های فضای شهری، ارتقاء مراودات اجتماعی افراد به منظور رشد کیفی این فضاهاست، چرا که تحقق این مهم به موازات افزایش سرمایه اجتماعی در یک فضای شهری، لازمه مطلوبیت شهر بوده که منجر به مطلوبیت زندگی شهروندان نیز خواهد شد (علیمردانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱ و یانگل، ۱۹۸۷).

یکی از مهمترین فضاهای عمومی شهری پارک ها هستند. پارک ها با توجه به نیاز شهروندان و سلسله مراتب عملکرد تقسیمات کالبدی شهر ایجاد می شوند که با توجه به مقیاس، نحوه دسترسی امکانات و عناصر، به پارک های واحد همسایگی، محله ای، ناحیه ای، منطقه ای و شهری قابل دسته بندی هستند (خلیلی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۸). همچنین نوع دیگری از پارک ها تحت عنوان پارک های جیبی نیز که کوچک تر از پارک ها یا زمین های بازی هستند وجود دارند (نقیبی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۷۱).

پارک جیبی یا پاکت پارک، یا مینی پارک، اغلب برای فضاهای کمتر از دو هزار متر مربع پیشنهاد می شود که معمولاً به اندازه چند قطعه مسکونی یا حتی کوچکتر از آن می باشد. این نوع پارک می تواند در محلات مسکونی یا مراکز شهر مکان یابی شود و در بسیاری از اوقات در زمین های خالی و یا حتی بی قاعده و نامنظم به اصطلاح "قناسی" بلا استفاده جانمایی می شود (احد نژاد روشی و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۲). پارک شهری در مقیاس همسایگی در یک واحد همسایگی قرار دارد و مساحتی کمتر از نیم هکتار دارد. طبق استاندارد، باید برای کودک ۹ ساله، طی مسافت از دورترین نقطه واحد همسایگی تا پارک با پای پیاده مقدور بوده و در طول مسیر از خیابان های سریع شریانی و بزرگراه ها عبور نکند. پارک شهری در مقیاس محله، در محله قرار دارد و مساحت آن حدود دو برابر مساحت پارک در مقیاس همسایگی (۱ هکتار) است. همچنین ارتباط پیاده برای کودک ۹ ساله از دورترین نقطه محله تا پارک مقدور بوده و در طی مسیر بتواند از خیابان های کندرو و شبکه دسترسی محلی عبور نماید. پارک شهری در مقیاس ناحیه، به پارکی گفته می شود که در ناحیه مسکونی قرار دارد و مساحت آن ۲ تا ۴ برابر مساحت پارک در مقیاس محله (۴ هکتار) بوده و دسترسی با پای پیاده برای ساکنان از دورترین نقطه تا پارک از نیم ساعت تجاوز نکند. پارک شهری در مقیاس منطقه، به پارکی گفته می شود که در یک منطقه مسکونی قرار دارد و مساحت آن حداقل دو برابر حداکثر اندازه پارک در مقیاس ناحیه (۸ هکتار) در نظر گرفته شود. همچنین طبق استاندارد، مراجعه کنندگان می توانند از دورترین نقطه با وسیله نقلیه در مدت زمانی کمتر از پانزده دقیقه خود را به پارک برسانند (ابراهیم زاده و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۴).

نظریات مرتبط با ارتقای تعاملات اجتماعی

با توجه به این که در ادبیات تخصصی شهرسازی عوامل بسیاری در شکل گیری فضای عمومی شهری تاثیر گذار و تاثیر پذیرند، از این رو برای مفاهیم فضاهای عمومی شهری نظریات مختلفی بر پایه رویکردهای مد نظر نظریه پردازان وجود دارد. از مهمترین رویکردهای نظری به فضاهای عمومی شهری، رویکرد تقویت تعاملات اجتماعی می باشد و از نظریه پردازان آن، هانا آرنت می باشد، او، مشوق برونگری و زندگی سیاسی و اجتماعی است که در آن قلمرو عمومی نقش اصلی را بازی می کند. آرنت فضا را در دو معنا؛ فضای حضور در میان دیگران و فضای مابین دیگران تحلیل کرده تا درکی جامع از قلمروی عمومی سیاست و همین طور فضای عمومی کالبدی شهر فراهم کرده باشد. هماهنگی مردم و اشیا در تحلیل و پذیرش این مطلب که روابط اجتماعی به واسطه اشیا شکل می گیرد، نکته کلیدی است که در تحلیل آرنت درباره فضای عمومی آمده است (مدنی پور، ۱۳۸۷: ۱۹۸). جین جیکوبز نیز، در کتاب مرگ و زندگی شهرهای آمریکایی که بیشتر توجه آن به خیابان ها و پیاده روهای آن ها بوده عنوان کرده که «خیابان ها و پیاده رو های آن ها عناصر اصلی و عمومی شهر می باشند و از ارگان های حیاتی در

شهر هستند» (جیکوبز^۱، ۱۳۸۶: ۲۹).

ویلیام وایت بر نقش اجتماعی فضاهای شهری تاکید می‌نماید و اشاره می‌کند که رابطه ای جدی میان کیفیت زندگی مردم و زندگی اجتماعی در فضاهای همگانی و عمومی وجود دارد. نظر وایت این است که مردم از فضاهایی که در آن‌ها احساس راحتی داشته باشند و به راحتی بتوانند در آن رفت و آمد کنند استفاده می‌نمایند (وایت، ۱۹۸۰). به اعتقاد یان گل (۱۹۸۷) رابطه مستقیمی بین فعالیت های مردم و کیفیت مکان برای وقوع این فعالیت ها دارد (شجاعی و پرتوی، ۱۳۹۴: ۹۹). فعالیت ها در فضاهای همگانی بیرونی به سه دسته تقسیم می‌شوند. به طوری که هر مکانی با خواسته های متفاوت در یک محیط کالبدی، در برگرفته این فعالیت ها خواهد بود، که عبارتند از: فعالیت های ضروری، انتخابی و اجتماعی (یانگل، ۱۹۸۷: ۱۲). که برای داشتن محیطی سرزنده فعالیت های انتخابی و تفریحی و اجتماعی لازم است (حسینی مند و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۶). همچنین باید گفت فضای کالبدی نمی‌تواند تاثیر مستقیمی بر کیفیت، محتوا و میزان برخوردهای اجتماعی بگذارد، اما برنامه ریزان شهری می‌توانند بر روابط اجتماعی افراد اثرگذار باشند و حضور مردم، فعالیت ها و رخدادها از کیفیت های عرصه های عمومی محسوب می‌شوند (یانگل، ۱۹۸۷: ۱۲). در جدول شماره ۱، نظریات نظریه پردازان رویکرد تقویت تعاملات اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول (۱). نظریه پردازان با رویکرد تقویت تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری

نظریه پرداز	سال	عنوان نظریه	نکات کلیدی
حنا آرنه ^۲	۱۹۵۸	شرایط انسانی	مشوق برون‌نگری و زندگی سیاسی و اجتماعی، او قلمرو عمومی را عامل اصلی برون‌نگری و زندگی سیاسی و عمومی
جین جیکوبز	۱۹۶۱	مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی	تاکید بر نقش فضاهای شهری در ایجاد تعاملات اجتماعی، همچنین او پیاده رو ها عامل ایجاد امنیت و تقویت تعاملات اجتماعی می‌داند و برای سرزندگی اندازه خاصی عابر پیاده را لازم دانسته اما به تنهایی کافی نمی‌داند
پاول زوکر ^۳	۱۹۵۹	شهر و میدان	میدان عامل تبدیل جامعه به اجتماع نه صرفا محل تجمعی افراد، همچنین طراحی فضاهای شهری را نه تنها ابعاد بصری بلکه بر جنبه های اجتماعی و فعالیت های جاری در فضا نیز می‌داند
ویلیام وایت ^۴	۱۹۸۰	زندگی اجتماعی فضاهای شهری کوچک	عامل جاذب افراد در فضا، حضور سایر افراد در محیط است، او همچنین تاکید بر نقش اجتماعی فضاهای شهری دارد
یان گل	۱۹۸۷	زندگی در میان ساختمان ها	سه گروه فعالیت در فضای شهری؛ ضروری- کارکردی، گزینشی- تفریحی، اجتماعی
اولدنبورگ ^۵	۱۹۸۹	مکان خیلی خوب	تاکید بر عرصه های عمومی شهر به عنوان مکان سوم مانند کتابفروشی ها، سالن های آرایش، پاتوق ها و.. (خانه و محل کار؛ مکان اول و دوم)
کلر کوپر ^۶ مارکوس	۱۹۹۰	مکان های مردمی	ارزیابی محیط سکونت و معرفی فضاهای شهری هفتگانه از منظر ارتباطات اجتماعی
کریر	۱۹۹۵	—	فضاهای شهر جزئی از ساختار شهر بوده که محصور، خوانا و واجد شرایط ویژگی های زیبایی شناختی هستند. وی دوام میدان های شهری را در عملکردهای معنادار و مکانیابی مناسب آن در کل ساختار شهر جستجو می‌کند.
مدنی پور	۱۳۸۴	ارزش محسوس	در حالی که فضا را گستره ای باز و انتزاعی می‌بینیم، مکان بخشی از فضا است که به وسیله ی شخصی یا چیزی اشغال شده است و واجد بار معنایی و ارزشی است

ماخذ: (کاشانی جو، ۱۳۸۹- پاکزاد، ۱۳۸۶- جیکوبز، ۱۳۸۶- یانگل، ۱۹۸۷- کرمونا و همکاران، ۲۰۰۳- زوکر، ۱۹۷۰- وایت ۱۹۸۰- مدنی پور ۱۳۸۴- کریر ۱۹۹۵)

1 Jane Jacobz

2 Hannah Arendt

3 Paul Zucker

4 William H Whyte

5 Claes Oldenburg

6 Calr Cooper Marcus

با توجه به اینکه وجود تعاملات اجتماعی در فضای شهری موجب پویایی و سرزندگی این فضاها می شود شناسایی عوامل موثر بر رشد این روابط در فضای شهری امری ضروری می باشد. برخی از مهم ترین شاخص ها و مولفه ها که موجب رشد و تعالی روابط جمعی در فضای شهری می شوند در جدول ۲ خلاصه شده است. مفهوم عوامل کالبدی به لحاظ اجتماعی فرآیند حضور در فضا و درگیر شدن در اتفاقات آن را مورد اشاره قرار می دهد و نیز بر انعکاس فضایی و تجلی کالبدی این فرآیند تاکید دارد. آن چه که بیش از هر شاخصی مورد تاکید اندیشمندان می باشد، مبلمان و نحوه آرایش آن جهت نشستن به معنای راحتی در مکث و تامل در فضا است. طول زمانی که مردم در فضای شهری سپری می کنند تابعی از میزان آسایش، راحتی و تنوع مبلمان است. نوع و تعداد تقاطع ها در یک فضا تاثیر زیادی بر روی حرکت و خوانایی ارتباط خیابان ها بر استفاده کنندگان دارد. بنابراین پیشنهاد می گردد نفوذپذیری در هر دو بعد کالبدی و بصری وجود داشته باشد. خیابانی با نسبت بالای تقاطع و اندازه کوچک بلوک ها دارای قابلیت نفوذپذیری بالایی است (دزفولی و نقی زاده، ۱۳۹۳: ۱۸ برگرفته از رنه و پورتا، ۲۰۰۵). عوامل معنایی همان عواملی می باشند که منجر به احساس لذت در فضا، حضور و مکث در آن می شوند. این همان مفهومی است که بی تردید کیفیت اتفاقات و جریان های جاری در فضا را متاثر ساخته و به صورت مستقیم بر فعالیت های اجتماعی حاضران در فضا موثر است. افراد محیط را در بسیاری از حالات با وجوه زیباشناسانه اش درک می کنند؛ کیفیت هایی که حاضران در فضا را به جستجوی کشف گوناگونی ها می کشاند، محیط را لذت بخش تر کرده و زمینه را برای شکل گیری فعالیت ها و اتفاقات اجتماعی مهیا می سازد. استفاده از عناصری که منجر به حس تعلق و ایجاد تجربه های به یادماندنی می شوند نه تنها بر زیبایی مکان می افزایند بلکه منجر به خوانایی فضایی نیز می گردند. ایجاد برنامه ای برای افزایش احساس بزرگی و رقابت اجتماعی نیازمند هماهنگی در روابط معماری و فضایی است. هدف، ایجاد برنامه ای مناسب در جهت تامین نیازهای اجتماعی است؛ برنامه ای که ضربه‌هنگ آن با عواطف و معیار های انسانی هماهنگ باشد. اندازه مطلوب فضای شهری با زندگی اجتماعی که در آن مکان جاری است متناسب است. این فضا، باید بتواند از عهده پر جنب و جوش ترین رویدادهای روزانه و هفتگی برآید (قلمبر دزفولی و نقی زاده، ۱۳۹۳: ۲۱).

عوامل عملکردی نیز با پیش بینی فعالیت های جذاب، و وجود فعالیت هایی که موجب تجمع و گرهمایی افراد می گردد و یا فضاهای کانونی مانند خرده فروشی ها، مجموعه های تفریحی و ... امکان حضور افراد در فضا و کنار هم بودن و ایجاد تجربه هایی مشترک و تعاملات اجتماعی را چند برابر می کند.

جدول (۲). عوامل تاثیرگذار بر ارتقا تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری

بعد	مولفه	شاخص
عملکرد و فعالیت	اختلاط کاربری و چند عملکردی بودن	اختلاط کاربری و وجود مغازه ها و فروشگاه های متنوع فعالیت های فرهنگی - مذهبی و آئینی، اجتماعی و ... ایجاد فضاهایی برای انجام هنرهای خیابانی نسبت حضور فعالیت های تجاری مستقل و محلی به خصوص مغازه ها الگوی ساعت کار و حضور فعالیت های پرتحرک شبانه وجود بازارهای موقت و تعیین اندازه و نوع فعالیت آنان
	نقاط مرکزی تجمعی	آمیختگی فضاها با خیابان اصلی کاربری های گذران اوقات فراغت ورزشی (ورزش و ورزشگاه) بهره گیری از فضاهای چند منظوره برگزاری فعالیت های گرهمایی وجود خرده فروشی ها در مسیر آپارتمان های مسکونی، موسسات اداری، فضاهای انتظار مانند صف مجموعه های تفریحی زمین بازی کودکان قرارگیری در مسیر فعالیت های روزمره قرارگیری در کنار امکانات عمومی مانند بازار روز، مطب دکتر و

کیفیت کالبدی _ فضایی	دسترسی کالبدی	قرارگیری در مسیرهای شلوغ و پر رفت و آمد رعایت عرض معابر دسترسی به مسیرهای پیاده و دوچرخه دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی فراوانی ایستگاه‌های حمل و نقل عمومی
	امکانات و مبلمان شهری	وجود و دسترسی به فضاهای ملاقات و فضاهای باز وجود مبلمان مناسب جهت نشستن و گفت و گو وجود نشیمنگاه‌های متحرک استفاده از رواق و نرده جهت نرم نمودن فضا فضاهای مکث و نشستن
	دسترسی همه شمول	وجود افراد در گروه‌ها و رده‌های سنی و جنسی از جمله زنان، کودکان، سالمندان و افراد ناتوان و میزان پاسخگویی به حضور آنان
	امنیت	باز بودن در طول ساعت اداری و خارج از آن (۲۴ ساعته بودن) نظارت عمومی (مشاهده افراد و برخورد چهره به چهره) مراقبت طبیعی (پنجره رو به خیابان) حضور پررنگ مردم در فضا اجتناب از خرد پارکینگها
	دید و منظر، تناسبات بصری، ویژگی‌های بدنه و جداره	همتراز بودن با سطح خیابان (اجتناب از تغییر سطح) عرض کم بلوکها پرهیز از عقب نشینی اجتناب از خرد پارکینگ‌ها پرهیز از جداره‌های خالی و تبلیغات بزرگ توجه به نورپردازی (خلق سایه- روشن) نماسازی زیبا و جاذب
زیست محیطی	آسایش اقلیمی	توجه به اقلیم امکان استراحت و آسایش بهره‌گیری از فضای سبز و پوشش گیاهی استفاده از عنصر آب استفاده از ترکیب نور و سایه حذف آلودگی‌های محیطی حذف کاربری‌های ناسازگار
	خوانایی	احساس آشنایی با محیط اطراف حس تعلق به فضا تجربیهایی به یاد ماندنی قرارگیری در استخوانبندی شهر توجه به مقیاس انسانی توجه به محصوریت مناسب وجود نشانه‌ها و ساختمان‌های منحصر به فرد و نمادین
معنایی	سرزندگی	وجود کاربری‌ها و فعالیت‌های متنوع شبانه روزی ۲۴ ساعته بودن و میزان استفاده دائمی از فضای شهری وجود حال و هوای بازی و تفریح در فضا حضور فعال و پررنگ مردم در فضا تنوع در مبلمان در طول فضا
	آسایش و راحتی	وجود دسترسی، امکانات و مبلمان مخصوص پیاده رضایتمندی استفاده‌کنندگان از فضای شهری
	به‌کارگیری حواس مختلف انسانی	برانگیختن حس کنجکاوی

ماخذ: (قمبردزفولی و نقی زاده، ۱۳۹۳- سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۴- پاک‌نهاد و پژوهان‌فر، ۱۳۹۶- شجاعی و پرتوی، ۱۳۹۴- فضل و منجری، ۱۳۹۶- حسن‌پور و همکاران، ۱۳۹۷- پاکزاد، ۱۳۸۴- کلایه و ترابی، ۱۴۰۰- محمودی‌پاتی و بلوری، ۱۳۹۷)

جدول شماره ۲، عوامل تاثیرگذار بر تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری را نشان می‌دهد. این عوامل در ۴ بعد عملکرد و فعالیت، کیفیت کالبدی فضایی، معنایی و زیست محیطی و همچنین ۱۲ مولفه و ۶۰ شاخص تقسیم بندی شده اند که در ادامه برای به کارگیری این شاخص ها در نمونه مطالعاتی، شاخص های عام به شاخص های خاص پژوهش تبدیل می گردند.

مواد و روش

این پژوهش از نوع پژوهش‌های کاربردی با رویکرد توصیفی-پیمایشی می‌باشد که از روش تحقیق آمیخته (کیفی-کمی) در آن استفاده شده است. شیوه جمع‌آوری داده‌ها مطالعات اسنادی، مصاحبه، مشاهده و برداشت میدانی است. به منظور تجزیه و تحلیل عوامل کلیدی و پیشران‌های تغییر ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی منطقه ۱۰ تهران، از تکنیک دلفی و روش تحلیل اثرات متقابل یا تحلیل ساختاری با استفاده از نرم افزار میک مک^۱ استفاده می‌شود. برای استفاده از تکنیک دلفی از ۱۰ نفر از کارشناسان در این زمینه استفاده گردیده است (به علت اشباع نظری این تعداد انتخاب شده است). بعد از استخراج عوامل از طریق منابع کتابخانه‌ای، پرسشنامه در اختیار کارشناسان قرار گرفته که در قالب ماتریس تاثیرات متقابل به متغیرها بر مبنای امتیازات نرم افزار (P-۳-۲-۱) امتیازدهی کنند و سپس میانگین آنان وارد نرم افزار گردیده است، که خروجی این امتیازات دسته بندی عوامل موثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی در منطقه ۱۰ شهر تهران را در چهار دسته طبقه بندی می‌نماید. پس از آنان به جهت امتیازدهی و بررسی وضعیت فضاهای عمومی شهری این منطقه، به مصاحبه با شهروندان و استفاده کنندگان از فضای عمومی موجود در گروه‌های سنی و جنسی مختلف پرداخته شده است. به طوری که با ۷۰ نفر از شهروندان (درفضای عمومی ۳ الی ۴ نفر) مصاحبه صورت گرفته است. همچنین اغلب برداشت‌های میدانی و مصاحبه‌های عمیق صورت گرفته با شهروندان در دو نوبت صبح و عصر (بازه زمانی حضور گروه‌های اجتماعی در فضاهای عمومی) می‌باشد. در نهایت با طبقه بندی فضاهای عمومی موجود و تحلیل برداشت‌ها و مصاحبه‌های صورت گرفته، به هرکدام از دسته فضاهای عمومی بر مبنای شاخص‌های مستخرج از ادبیات نظری، با روش لیکرت، امتیاز داده می‌شود.

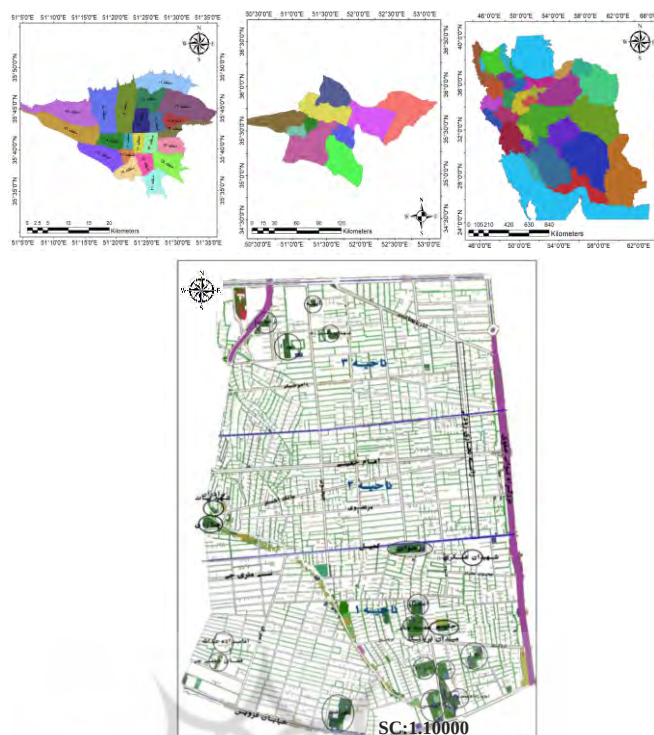
معرفی محدوده مورد مطالعه

منطقه ۱۰ شهرداری تهران- از شمال به خیابان آزادی، از شرق به بزرگراه نواب، از جنوب به خیابان قزوین و از غرب به خیابان شهیدان و هرمزان و پادگان جی محدود می‌شود (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۳: ۹۶)- مساحتی برابر ۸۱۷ هکتار دارد و دارای ۳ ناحیه می‌باشد. خصلت کاملاً مسکونی این منطقه و فقدان جاذبه‌های شهری و عملکردهای فرامنطقه‌ای باعث شده است تا اکثر فضاهای جمعی و محل‌های تجمع به صورت راسته‌های تجاری و یا پارک‌های منطقه شکل گیرند. اکثر این فضاها جنبه محله‌ای و حداکثر منطقه‌ای دارند. فضاهای جمعی منطقه ۱۰ را میتوان به دو دسته تقسیم نمود:

- پارک‌ها و شهرسازی و فضاهای سبز عمومی
- خیابان‌های با عملکرد غالب تجاری

همچنین به دلیل همجواری امامزاده معصوم (ع) و امامزاده عبدالله (ع) در منطقه ۹ شهرداری تهران، این فضاها مورد استفاده شهروندان منطقه ۱۰ نیز می‌باشند.

تصویر ۱ موقعیت جغرافیایی فضاهای عمومی منطقه ۱۰ شهرداری تهران را نشان می‌دهد که یکی از مسائل این منطقه کمبود سرانه کمی فضاهای عمومی است و نحوه پراکنش فضاهای سبز و بوستان‌های موجود می‌باشد؛ به طوری که محله سلسبیل شمالی در ناحیه ۱، محله‌های کارون جنوبی و سلسبیل جنوبی در ناحیه ۲ و محله جی در ناحیه ۳ فاقد بوستان هستند.

شکل (۱). موقعیت جغرافیایی ایران، استان تهران، شهر تهران و فضاهای شهری منطقه ۱۰ شهرداری تهران

تجزیه و تحلیل داده‌ها

با توجه به تعاریف ارائه شده از دسته بندی های بوستان ها و پارک های شهری که در مقیاس های مختلف وجود دارند، فضاهای عمومی منطقه ۱۰ شهر تهران را می توان به صورت جدول شماره ۴ دسته بندی نمود که برای ادامه پژوهش و نتیجه گیری های کلی تر بتواند کمک کننده باشد. همچنین با توجه به ویژگی هایی که از پارک جیبی ارائه شد، هیچ یک از بوستان های موجود در این منطقه زیر مجموعه پارک های جیبی قرار نمی گیرند اما به طور کلی در دسته بندی پارک ها و بوستان های شهری لحاظ شده است.

جدول ۳: دسته بندی فضاهای عمومی موجود در منطقه ۱۰ شهرداری تهران

واحد	فضاها
بوستان واحد همسایگی	بوستان زنجان بوستان آینه بوستان شهیدان باقری زند
بوستان محله ای	بوستان شهدا بوستان چناران بوستان نور بوستان هفت چنار بوستان اعتماد
بوستان ناحیه و منطقه	بوستان رضوان
فضاهای مذهبی	بوستان ۲۲ بهمن امام زاده معصوم
راسته تجاری	خیابان رودکی

ماخذ : نگارنده

در ادامه بر اساس شاخص های عام مستخرج از مبانی نظری به تعیین شاخص های خاص و کاربرست آنان در نمونه مطالعاتی پرداخته می شود. شاخص های عام بر مبنای تکرارپذیری شاخص ها و دسترسی به اطلاعات آن مورد بررسی قرار می گیرند و در نهایت شاخص های خاص انتخاب می گردند و تعیین می شود که آیا این شاخص با نمونه این پژوهش تناسب دارد یا خیر؟

جدول ۴: مستندسازی شاخص های پژوهش

ردیف	مؤلفه	شاخص	فراوانی	نحوه سنجش
عملکرد و فعالیت	اختلاط کاربری و چند عملکردی بودن	اختلاط کاربری و مغازه ها و فروشگاه های متنوع	۶	حضور در فضا
		فعالیت های فرهنگی - مذهبی و آئینی، اجتماعی و ...	۳	حضور در فضا، مصاحبه
		ایجاد فضاهایی برای انجام هنرهای خیابانی	۲	-
		نسبت حضور فعالیتهای تجاری مستقل و محلی به خصوص مغازه ها	۱	-
		الگوی ساعت کار و حضور فعالیت های پرتحرک شبانه روزی	۴	حضور در فضا، مصاحبه
		وجود بازارهای موقت و تعیین اندازه و نوع فعالیت آنان	۲	-
	نقاط مرکزی تجمعی	آمیختگی فضاها با خیابان اصلی	۲	-
		کاربری های گذران اوقات فراغت ورزشی (ورزش و ورزشگاه)	۴	حضور در فضا
		بهره گیری از فضاهای چند منظوره	۳	حضور در فضا
		برگزاری فعالیتهای گردهمایی	۲	-
		وجود خرده فروشی ها در مسیر	۴	حضور در فضا
		آپارتمانهای مسکونی، موسسات اداری، فضاهای انتظار مانند صف	۱	-
		مجموعه های تفریحی و اوقات فراغت	۴	حضور در فضا
		زمین بازی کودکان و مکان اوقات فراغت کودکان	۴	حضور در فضا
		قرارگیری در مسیر فعالیتهای روزمره	۱	-
		قرارگیری در کنار امکانات عمومی مانند بازار روز، مطب دکتر و	۱	-
		قرارگیری در مسیرهای شلوغ و پر رفت و آمد	۲	-
پیشرفت کالبدی - فضایی	دسترسی کالبدی	دسترسی به مسیرهای پیاده و دوچرخه	۴	حضور در فضا
		دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی	۴	حضور در فضا
		فراوانی ایستگاه های حمل و نقل عمومی	۴	حضور در فضا
	امکانات و مبلمان شهری	وجود و دسترسی به فضاهای ملاقات و فضاهای باز	۲	-
		وجود مبلمان مناسب جهت نشستن و گفت و گو	۴	حضور در فضا
		وجود نشیمنگاه های متحرک	۱	-
		استفاده از رواق و نرده جهت نرم نمودن فضا	۳	حضور در فضا
		فضاهای مکث و نشستن	۴	حضور در فضا
	دسترسی همه شمول	وجود افراد در گروه ها و رده های سنی و جنسی از جمله زنان، کودکان، سالمندان و افراد ناتوان و میزان پاسخگویی به حضور آنان	۶	حضور در فضا، مصاحبه
		باز بودن در طول ساعت اداری و خارج از آن (۲۴ ساعته بودن)	۵	حضور در فضا، مصاحبه
	امنیت	نظارت عمومی (مشاهده افراد و برخورد چهره به چهره)	۵	حضور در فضا
		مراقبت طبیعی (پنجره رو به خیابان)	۲	-
		حضور پررنگ مردم در فضا	۱	-
		اجتناب از خرد پارکینگ ها	۲	-
		همتراز بودن با سطح خیابان (اجتناب از تغییر سطح)	۴	حضور در فضا
	دید و منظر، تناسبات بصری، ویژگی های بدنه و جداره	عرض کم بلوک ها	۲	-
		پرهیز از عقبنشینی	۱	-
		اجتناب از خرد پارکینگ ها	۱	-
		پرهیز از جداره های خالی و تبلیغات بزرگ	۲	-
		توجه به نورپردازی (خلق سایه - روشن)	۴	حضور در فضا
		نمایشگری زیبا و جذاب	۵	حضور در فضا

آسایش اقلیمی	توجه به اقلیم امکان استراحت و آسایش	۳	حضور در فضا
	بهره‌گیری از فضای سبز و پوشش گیاهی	۵	حضور در فضا
	استفاده از عنصر آب	۴	حضور در فضا
	استفاده از ترکیب نور و سایه	۳	حضور در فضا
	حذف آلودگی‌های محیطی	۴	حضور در فضا
	حذف کاربری‌های ناسازگار	۲	-
خوانایی	احساس آشنایی با محیط اطراف	۴	مصاحبه
	حس تعلق به فضا	۳	مصاحبه
	خاطره‌انگیزی و تجربه‌های به یاد ماندنی	۵	مصاحبه
	قرارگیری در استخوانبندی شهر	۱	-
	توجه به مقیاس انسانی	۳	حضور در فضا
	توجه به محصوریت مناسب	۲	-
سرزندگی	وجود نشانه‌ها و ساختمانهای منحصر به فرد و نمادین	۴	حضور در فضا
	وجود کاربری‌ها و حضور فعالیت‌های متنوع و پرتحرک شبانه‌روزی	۳	حضور در فضا
	۲۴ ساعته بودن و میزان استفاده دائمی از فضای شهری	۵	حضور در فضا، مصاحبه
	وجود حال و هوای بازی و تفریح در فضا	۱	-
	حضور فعال و پررنگ مردم در فضا	۲	-
	تنوع در مبلمان در طول فضا	۱	-
آسایش و راحتی	وجود دسترسی، امکانات و مبلمان مخصوص پیاده	۴	حضور در فضا
	رضایتمندی استفاده‌کنندگان از فضای شهری	۳	مصاحبه
به کارگیری حواس مختلف انسانی	برانگیختن حس کنجکاوی	۲	-

ماخذ: نگارنده

با توجه به بررسی‌های انجام شده در جدول شماره ۴، شاخص‌های خاص پژوهش که با شرایط نمونه مورد مطالعه مطابقت داشته و بیشترین تکرار را دارند انتخاب شده‌اند. با توجه به اینکه برخی از شاخص‌ها در دو دسته بندی قرار دارند (مانند ۲۴ ساعته بودن فضای عمومی که هم در دسته سرزندگی و هم امنیت می‌باشد، همچنین وجود کاربری‌ها و فعالیت‌های شبانه) فقط یکی از آن‌ها امتیازدهی می‌گردد. در ادامه مطالعه در ابتدا جهت تعیین میزان تاثیر هریک از پیشران‌های خاص شده از تکنیک دلفی و تحلیل اثرات متقابل استفاده می‌گردد؛ به طوری که ماتریس متقابل 32×32 از پیشران‌های ارتقا تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی منطقه ۱۰ تهران تشکیل شده است. این ماتریس جهت امتیازدهی به ۱۰ نفر از کارشناسان ارائه گردیده تا میزان تغییرات یک عامل را بر دیگری بسنجند و در نهایت از میانگین امتیازات برای نمره نهایی ماتریس اثرات مستقیم عوامل تغییر^۱ در نظر گرفته شده است این ماتریس پس از دوبار چرخش داده‌ای، از درجه پرتشدگی $73/63\%$ برخوردار می‌باشد که نشان می‌دهد با تقریب حدود 74% عوامل بر یکدیگر تاثیر داشته‌اند. از 754 رابطه موجود 344 رابطه دارای تاثیر قوی، 238 رابطه دارای تاثیر متوسط، 172 رابطه دارای تاثیر ضعیف و 270 رابطه بدون تاثیر (بدون تاثیر متقابل) بوده‌اند. در ادامه جدول شماره ۵ ویژگی‌های ماتریس را نشان می‌دهد.

جدول ۵: ویژگی‌های ماتریس آثار مستقیم عوامل ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری عمومی منطقه ۱۰ تهران

اندازه ماتریس	تعداد چرخش	بدون تاثیر (+)	تاثیر ضعیف (۱)	تاثیر متوسط (۲)	تاثیر قوی (۳)	تاثیر احتمالی (p)	مجموع	میزان پرتشدگی
32×32	۲	۲۷۰	۱۷۲	۲۳۸	۳۴۴	۰	۷۵۴	$73/63 \times 281\%$

ماخذ: نگارنده

از سویی ماتریس بر اساس شاخص‌های آماری بر مبنای دوبار چرخش داده‌ای از مطلوبیت و بهینه‌شدگی بالایی برخوردار است که حاکی از روایی بالایی پرسشنامه و پاسخ‌های آن می‌باشد.

جدول ۶: درجه مطلوبیت آثار مستقیم عوامل ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری عمومی منطقه ۱۰ تهران

چرخش	تأثیر گذاری	تأثیر پذیری
۱	%۱۰۰	%۹۶
۲	%۹۹	%۱۰۰

ماخذ: نگارنده

نتایج حاصل از محاسبه میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری عمومی منطقه ۱۰ تهران در نرم افزار میک مک در جدول ۷ ارائه گردیده است.

مطابق جدول شماره ۷، زمین بازی و مکان اوقات فراغت کودکان، مجموعه‌های تفریحی و اوقات فراغت و فضاهای مکث و نشستن بیشترین، و بهره‌گیری از فضاهای چند منظوره، توجه به مقیاس انسانی و فراوانی ایستگاه‌های حمل و نقل عمومی کمترین تأثیرگذاری را بر عوامل ارتقای تعاملات اجتماعی در منطقه ۱۰ تهران دارد. از سوی دیگر بیشترین وابستگی یا تأثیر پذیری مربوط به رضایتمندی استفاده‌کنندگان از فضای شهری، مجموع‌های تفریحی و اوقات فراغت و خاطره‌انگیزی و تجربه‌های به یاد ماندنی بوده و کمترین وابستگی مربوط به توجه به مقیاس انسانی، همتراز بودن با سطح خیابان (اجتناب از تغییر سطح)، و فراوانی ایستگاه‌های حمل و نقل عمومی می‌باشد.

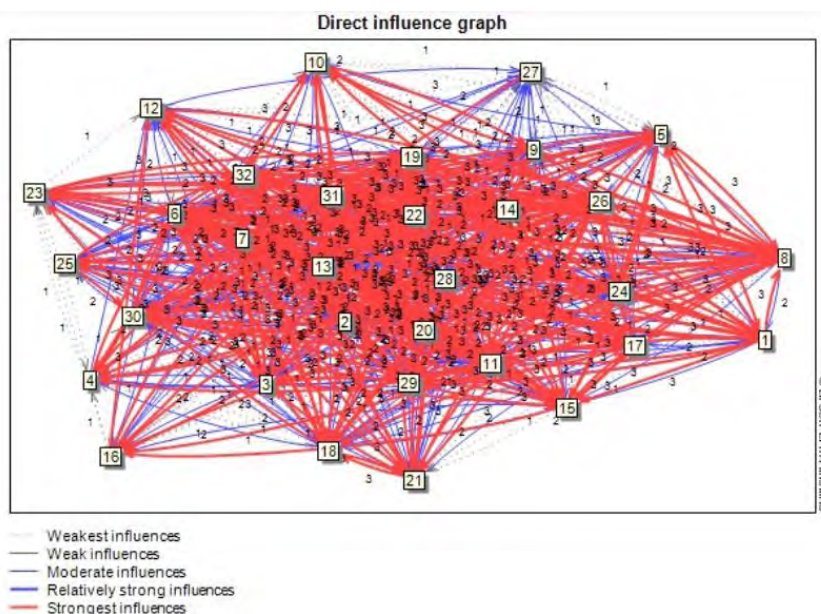
جدول (۷). میزان اثرات و وابستگی‌های مستقیم و غیرمستقیم، رتبه‌بندی تأثیرگذاری، تأثیرپذیری و نهایی عوامل ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری عمومی منطقه ۱۰ تهران

عوامل تأثیر	تأثیرگذاری مستقیم	تأثیرگذاری غیرمستقیم	میزان تأثیرگذاری	رتبه تأثیرگذاری	وابستگی مستقیم	وابستگی غیرمستقیم	میزان وابستگی	رتبه وابستگی	مجموع تأثیرگذاری و وابستگی	رتبه نهایی
اختلاط کاربری و مغازه‌ها و فروشگاه‌های متنوع	345	354	699	13	232	234	466	25	1165	20
فعالیت‌های فرهنگی- آئینی و اجتماعی و ..	410	388	798	8	321	324	645	15	1443	11
ورزش و ورزشگاه	327	328	655	16	267	264	531	20	1186	19
بهره‌گیری از فضاهای چند منظوره	142	154	296	32	232	237	469	24	765	29
وجود خرده‌فروشیها در مسیر	303	310	613	18	238	244	482	23	1095	21
مجموعه‌های تفریحی و اوقات فراغت	470	456	926	2	464	442	906	2	1832	2
زمین بازی کودکان و مکان اوقات فراغت کودکان	488	468	956	1	452	425	877	4	1833	1
دسترسی به مسیرهای پیاده و دوچرخه	375	371	746	10	440	424	864	6	1610	6
دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی	297	302	599	16	202	212	414	28	1013	23
فراوانی ایستگاه‌های حمل و نقل عمومی	160	163	323	30	178	198	376	30	699	31
وجود مبلمان مناسب جهت نشستن و گفت و گو	422	416	838	6	440	403	843	8	1681	5
استفاده از رواق و نرده جهت نرم نمودن فضا	154	170	324	29	261	269	530	21	854	28
فضاهای مکث و نشستن	470	420	890	3	440	417	857	7	1747	3
وجود افراد در گروه‌ها و رده‌های سنی و جنسی	434	421	855	4	440	431	871	5	1726	4
نظارت عمومی (برخود چهره به چهره)	232	243	475	23	357	360	717	11	1192	17
همتراز بودن (اجتناب از تغییر سطح)	196	192	388	27	154	175	329	31	717	30
توجه به نورپردازی	309	319	628	17	279	300	579	18	1207	16
نمایش زیبا و جذاب	297	302	599	20	297	290	587	17	1186	18
توجه به اقلیم امکان استراحت و آسایش	422	417	839	5	345	349	694	12	1533	10

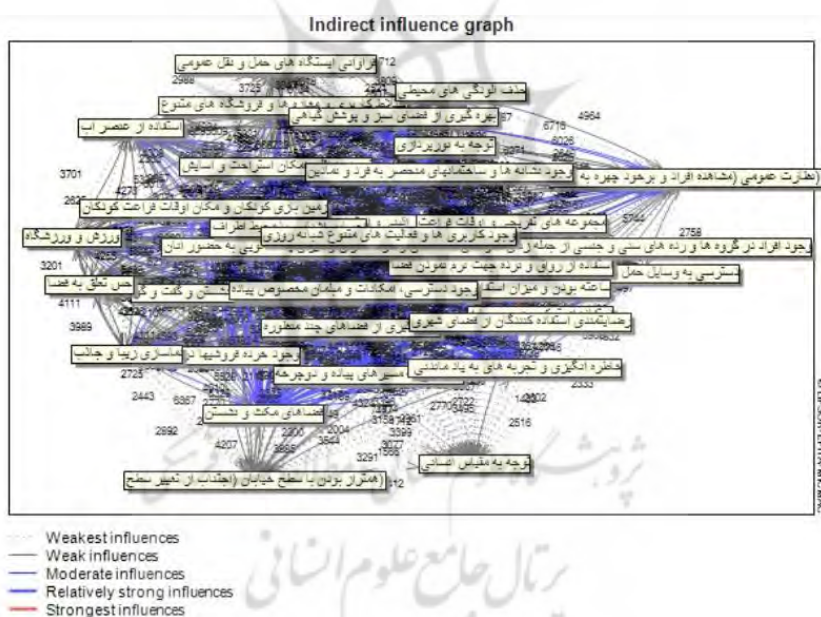
13	1374	13	662	335	327	12	712	361	351	بهره‌گیری از فضای سبز و پوشش گیاهی
24	1012	27	416	214	202	21	596	305	291	استفاده از عنصر آب
15	1214	19	555	288	267	15	659	338	321	استفاده از ترکیب نور و سایه
26	917	29	406	210	196	22	511	267	244	حذف آلودگی‌های محیطی
22	1082	16	640	319	321	26	442	222	220	احساس آشنایی با محیط اطراف
25	958	22	496	252	244	25	462	236	226	حس تعلق به فضا
8	1558	3	878	438	440	14	680	341	339	خاطره‌انگیزی و تجربه‌های به یاد ماندنی
32	618	32	298	144	154	31	320	154	166	توجه به مقیاس انسانی
27	891	26	426	212	214	24	465	227	238	وجود نشانه‌ها و ساختمان‌های نمادین
7	1585	10	773	387	386	7	812	402	410	وجود کاربری‌ها و فعالیت‌های متنوع شبانه‌روزی
12	1397	14	658	331	327	11	739	364	375	۲۴ ساعته بودن و میزان استفاده دائمی
9	1553	9	774	376	398	9	779	387	392	وجود دسترسی، امکانات و مبلمان مخصوص پیاده
14	1367	1	986	481	505	28	381	185	196	رضایتمندی استفاده‌کنندگان از فضای شهری

ماخذ: نگارنده

در نهایت با بررسی مجموع تاثیرپذیری‌ها و تاثیرگذاری‌ها، رتبه‌بندی نهایی عوامل ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری منطقه ۱۰ عبارتند از: ۱- زمین بازی کودکان و مکان اوقات فراغت کودکان، ۲- مجموعه‌های تفریحی و اوقات فراغت، ۳- فضاهای مکث و نشستن، ۴- وجود افراد در گروه‌ها و رده‌های سنی و جنسی از جمله زنان، کودکان، سالمندان و افراد ناتوان و میزان پاسخگویی به حضور آنان، ۵- وجود مبلمان مناسب جهت نشستن و گفت‌وگو، ۶- دسترسی به مسیرهای پیاده و دوچرخه، ۷- وجود کاربری‌ها و فعالیت‌های متنوع شبانه‌روزی، ۸- خاطره‌انگیزی و تجربه‌های به یاد ماندنی، ۹- وجود دسترسی، امکانات و مبلمان مخصوص پیاده، ۱۰- توجه به اقلیم امکان استراحت و آسایش، ۱۱- فعالیت‌های فرهنگی-مذهبی و آئینی و اجتماعی و ...، ۱۲- ۲۴ ساعته بودن و میزان استفاده دائمی از فضای شهری، ۱۳- بهره‌گیری از فضای سبز و پوشش گیاهی، ۱۴- رضایتمندی استفاده‌کنندگان از فضای شهری، ۱۵- استفاده از ترکیب نور و سایه، ۱۶- توجه به نورپردازی، ۱۷- نظارت عمومی (مشاهده افراد و برخورد چهره به چهره)، ۱۸- نماسازی زیبا و جاذب، ۱۹- ورزش و ورزشگاه، ۲۰- اختلاط کاربری و مغازه‌ها و فروشگاه‌های متنوع، ۲۱- وجود خرده‌فروشی‌ها در مسیر، ۲۲- احساس آشنایی با محیط اطراف، ۲۳- دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی، ۲۴- استفاده از عنصر آب، ۲۵- حس تعلق به فضا، ۲۶- حذف آلودگی‌های محیطی، ۲۷- وجود نشانه‌ها و ساختمانهای منحصر به فرد و نمادین، ۲۸- استفاده از رواق و نرده جهت نرم نمودن فضا، ۲۹- بهره‌گیری از فضاهای چند منظوره، ۳۰- همتراز بودن با سطح خیابان (اجتناب از تغییر سطح)، ۳۱- فراوانی ایستگاه‌های حمل و نقل عمومی، ۳۲- توجه به مقیاس انسانی. شکل شماره ۲ و ۳ روابط مستقیم و غیر مستقیم بین متغیرها را نشان می‌دهد که رنگ و جهت پیکان‌ها، روابط و شدت اثرات را با پوشش ۱۰۰٪ نشان می‌دهد. در تصویر شماره ۲، نمودار بر مبنای شماره عوامل نشان داده شده است.

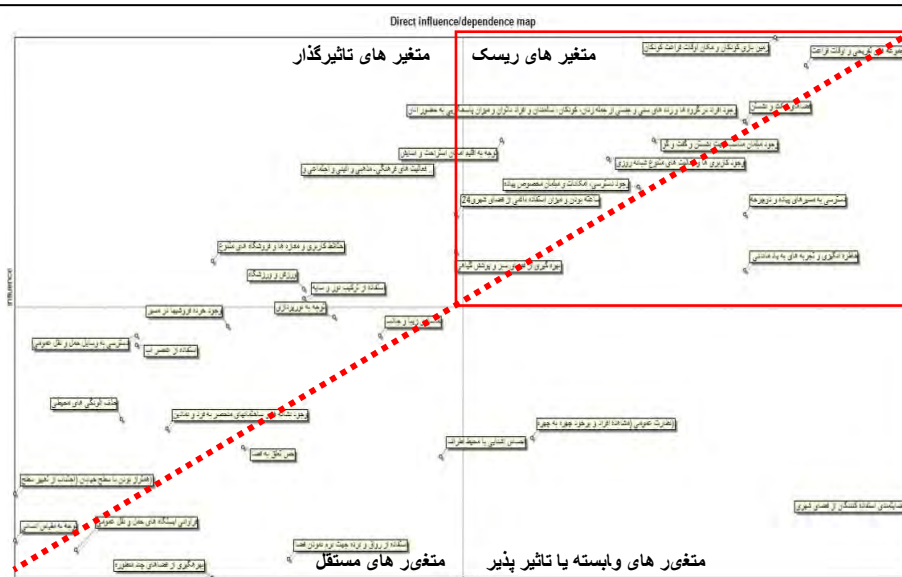

شکل (۲): روابط مستقیم بین متغیرها

شکل (۳): روابط غیرمستقیم بین متغیرها

شکل ۴، پراکندگی عوامل ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری منطقه ۱۰ شهر تهران را در نمودار تاثیرگذاری و تاثیرپذیری نشان می‌دهد. بر مبنای این شکل متغیرها در چهار بخش دسته بندی می‌گردند و همچنین پایداری یا عدم پایداری این عوامل را در منطقه ۱۰ شهر تهران نشان می‌دهد.

شکل (۴): پراکندگی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم

متغیرهای تأثیرگذار در قسمت شمال غربی قرار گرفته و دارای بیشترین تأثیرگذاری و کمترین تأثیرپذیری می باشند. فعالیت‌های فرهنگی - مذهبی و آیینی و اجتماعی، اختلاط کاربری و مغازه‌ها و فروشگاه‌های متنوع، ورزش و ورزشگاه، استفاده از ترکیب نور و سایه، بهره‌گیری از فضای سبز و پوشش گیاهی و ۲۴ ساعته بودن و میزان استفاده دائمی از فضای شهری که بر ارتقای تعاملات شهری در منطقه ۱۰ تأثیر تعیین کننده ای دارند. متغیرهای مستقل نیز در بخش جنوب غربی شکل قرار دارند که عبارتند از: نماسازی زیبا و جذاب، توجه به نورپردازی، وجود خرده فروشی‌ها در مسیر، استفاده از عنصر آب، دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی، حذف آلودگی محیطی، وجود نشانه‌ها و ساختمان‌های منحصر بفرد، حس تعلق به فضا، همتراز بودن با سطح خیابان، احساس آشنایی با محیط اطراف، فراوانی ایستگاه‌های حمل و نقل عمومی، توجه به مقیاس انسانی، بهره‌گیری از فضاهای چند منظوره و استفاده از رواق و نرده جهت نرم نمودن فضا.

در بخش جنوب شرقی متغیرهای وابسته یا تأثیر پذیر قرار دارند که این متغیرها دارای کمترین تأثیرگذاری و بیشترین تأثیرپذیری هستند. این عوامل عبارتند از: رضایت مندی استفاده کنندگان از فضای شهری، و همچنین نظارت عمومی یا برخورد چهره به چهره و مشاهده افراد به این معنا که رضایتمندی استفاده کنندگان از فضای شهری و همچنین نظارت کاملاً وابسته به شرایط و عوامل دیگر هستند و به صورت مستقل نمی باشند. در بخش شمال شرقی نیز متغیرهای ریسک یا کلیدی قرار گرفته اند. عوامل عبارتند از: زمین بازی کودکان و مکان اوقات فراغت کودکان، مجموعه‌های تفریحی و اوقات فراغت، فضاهای مکث و نشستن، وجود افراد در گروه‌ها و رده‌های سنی و جنسی از جمله زنان، کودکان، سالمندان و افراد ناتوان و میزان پاسخگویی به حضور آنان، وجود مبلمان مناسب جهت نشستن و گفت و گو، دسترسی به مسیرهای پیاده و دوچرخه، وجود کاربری‌ها و فعالیت‌های متنوع شبانه روزی، خاطره انگیزی و تجربه‌های به یاد ماندنی، وجود دسترسی و امکانات و مبلمان مخصوص پیاده، توجه به اقلیم امکان استراحت و آسایش، که هر عمل و تغییری در این باعث تغییر در سایر عوامل می شود و از سوی دیگر هر تغییری در سیستم موجب تغییر در این عوامل و اثرگذاری بر آن‌ها می گردد. به همین جهت می توان گفت که این عوامل با عدم قطعیت و همچنین عدم پایداری همراه اند.

همچنین نیز با توجه به شکل شماره ۴، شیوه پراکنش عوامل در نقشه توزیع و پراکندگی آنان، نشان دهنده الگوی پایداری یا عدم پایداری متغیرهای ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری منطقه ۱۰ شهر تهران می باشد. در صورتی که عوامل به صورت L مانند در نقشه توزیع شده باشند، سیستم پایدار و متعادل خواهد بود؛ حالت L سیستم بیانگر ثبات عوامل تأثیرگذار و تداوم تأثیرگذاری آن‌ها بر سایر عوامل می باشد، ولی اگر عوامل حول خط قطری نمودار توزیع شده باشند، نشان دهنده الگوی

ناپایداری نظام است (کربمی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۲۳). به همین جهت با توجه به این که بیشتر عوامل حول خط قطری قرار گرفته اند، نشان دهنده الگوی ناپایداری عوامل ارتقای تعاملات اجتماعی در منطقه ۱۰ تهران است.

در ادامه برای با توجه به برداشت های میدانی و مصاحبه های انجام گرفته، شاخص های خاص پژوهش در فضاهای عمومی منطقه ۱۰ شهرداری تهران بر اساس طیف ۵ مرحله ای لیکرت امتیازدهی می گردند و سپس مجموع امتیازات هر فضای عمومی محاسبه می شود:

جدول (۸): ارزیابی فضاهای عمومی منطقه ۱۰ شهرداری تهران بر اساس شاخص های ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری

شاخص‌ها	فضای عمومی	بوستان واحد همسایگی	بوستان محله ای	بوستان ناحیه و منطقه ای	فضای مذهبی	راسته تجاری
اختلاط کاربری و مغازه ها و فروشگاه های متنوع	1	4	3	2	5	
فعالیت های فرهنگی- مذهبی و آئینی و اجتماعی	1	3	4	5	4	
ورزش و ورزشگاه	2	3	4	1	2	
بهره‌گیری از فضاهای چند منظوره	1	1	3	5	3	
وجود خرده فروشیها در مسیر	3	3	3	5	5	
مجموعه های تفریحی و اوقات فراغت	1	3	4	2	3	
زمین بازی کودکان و مکان اوقات فراغت کودکان	2	4	4	1	1	
دسترسی به مسیرهای پیاده و دوچرخه	1	1	1	1	1	
دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی	3	3	4	3	5	
فراوانی ایستگاه های حمل و نقل عمومی	1	2	3	3	4	
وجود مبلمان مناسب جهت نشستن و گفت و گو	4	4	4	2	2	
استفاده از رواق و نرده جهت نرم نمودن فضا	3	3	4	4	3	
فضاهای مکث و نشستن	3	4	4	4	4	
وجود افراد در گروه ها و رده های سنی و جنسی	1	4	4	4	4	
نظارت عمومی (برخود چهره به چهره)	2	3	4	5	5	
همتراز بودن با سطح خیابان (اجتناب از تغییر سطح)	1	2	4	5	5	
توجه به نورپردازی	4	4	4	5	5	
نماسازی زیبا و جاذب	1	3	3	2	2	
توجه به اقلیم امکان استراحت و آسایش	3	4	5	2	1	
بهره گیری از فضای سبز و پوشش گیاهی	4	5	5	3	1	
استفاده از عنصر آب	2	4	5	1	1	
استفاده از ترکیب نور و سایه	3	4	4	2	1	
حذف آلودگی های محیطی	4	3	4	2	3	
احساس آشنایی با محیط اطراف	3	4	5	4	5	
حس تعلق به فضا	2	3	3	5	5	
خاطره انگیزی و تجربه های به یاد ماندنی	1	4	4	5	4	
توجه به مقیاس انسانی	2	2	2	2	2	
وجود نشانه ها و ساختمان های نمادین	1	3	4	4	4	
وجود کاربری ها و فعالیت های متنوع شبانه روزی	1	2	4	1	4	
۲۴ ساعته بودن و میزان استفاده دائمی از فضای	1	3	4	1	3	
وجود دسترسی، امکانات و مبلمان مخصوص پیاده	2	3	4	2	3	
رضایتمندی استفاده کنندگان از فضای شهری	3	3	4	5	5	
مجموع امتیازات	57	101	121	98	105	

ماخذ: نگارنده

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه با هدف بررسی عوامل موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی و شناسایی پیشران‌های کلیدی موثر بر آنها در فضاهای عمومی شهری (نمونه مطالعاتی: منطقه ۱۰ شهرداری تهران) با استفاده از روش تحلیل اثرات متقابل انجام شده است. در بررسی پیشینه تحقیق و همچنین بررسی مطالعات انجام شده در زمینه تعاملات اجتماعی آن چه که بسیار به چشم می‌خورد بررسی عوامل موثر بر تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری مطلوب و همچنین موجود است و بررسی این عوامل و پیشران‌های موثر بر آن در فضاهایی مانند منطقه ۱۰ شهرداری تهران که اساسا با مشکلات عدیده و فراوانی در زمینه فضاهای شهری دست و پنجه نرم می‌کنند و عملا فضای شهری مناسبی به شکل استاندارد در آن وجود ندارد، جالب توجه است که توجه به این امر از ویژگی‌های این مطالعه می‌باشد. به همین جهت در ابتدا با مرور مبانی نظری، شاخص‌های عام ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی شهری استخراج و سپس بر مبنای نمونه مورد مطالعه خاص گردیدند. شاخص‌ها و عوامل خاص با استفاده از نرم افزار میک مک و روش تحلیل اثرات متقابل با توجه به نظرات کارشناسان و تکنیک دلفی امتیاز دهی شدند. دو شرط اصلی در تشخیص پیشران‌ها و عوامل کلیدی میزان اهمیت اثرگذاری و و برخورداری از عدم قطعیت می‌باشد. ۱۰ عامل زمین بازی کودکان و مکان اوقات فراغت کودکان، مجموعه‌های تفریحی و اوقات فراغت، فضاهای مکث و نشستن، وجود افراد در گروه‌ها و رده‌های سنی و جنسی از جمله زنان، کودکان، سالمندان و افراد ناتوان و میزان پاسخگویی به حضور آنان، وجود مبلمان مناسب جهت نشستن و گفت و گو، دسترسی به مسیرهای پیاده و دوچرخه، وجود کاربری‌ها و فعالیت‌های متنوع شبانه روزی، خاطره‌انگیزی و تجربه‌های به یاد ماندنی، وجود دسترسی و امکانات و مبلمان مخصوص پیاده، توجه به اقلیم امکان استراحت و آسایش، از بیشترین اهمیت در تاثیرگذاری و عدم قطعیت برخوردار می‌باشند که می‌توان آن‌ها را مهم‌ترین عوامل و یا پیشران‌های کلیدی در ارتقای تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری منطقه ۱۰ شهر تهران دانست چرا که دارای تاثیرات دوگانه یعنی تاثیرگذاری و تاثیرپذیری همزمان می‌باشند. سایر عوامل و پیشران‌ها نیز همانگونه که اشاره شد در سه دسته مستقل، تاثیرگذار و تاثیر پذیر قرار دارند و می‌توان گفت در سیستم کمترین اهمیت مربوط به متغیرهای مستقل است چرا که تغییر در آنان موجب تغییر در سایر عوامل سیستم نمی‌گردد.

با بررسی‌های میدانی و مصاحبه‌ها می‌توان نتیجه گرفت یکی از اصلی‌ترین دلایل حضور زنان و کودکان در فضاهای عمومی وجود تسهیلات و امکانات بازی کودکان از جمله زمین‌های بازی، شهربازی، زمین‌های ورزشی و .. می‌باشد که به طور مثال می‌توان به بوستان‌های سطح ناحیه‌ای و منطقه‌ای، ۲۲ بهمن و رضوان اشاره کرد که با توجه به شهربازی‌های موجود برای کودکان در ساعت‌های مختلفی از شبانه روز حضور کودکان، زنان و خانواده‌ها در آن نشان دهنده اهمیت این مورد است. از عوامل مهم و تاثیرگذار دیگر اختلاط کاربری می‌باشد که با توجه به اینکه بیشتر فضاهای عمومی منطقه ۱۰ شهرداری تهران بوستان‌ها و پارک‌های عمومی می‌باشند، در داخل این فضاها اختلاط کاربری زیادی دیده نمی‌شود و بیشتر کاربری‌های متنوع از جمله اغذیه‌فروشی‌ها، آبمیوه‌فروشی و بستنی‌فروشی‌ها در نواحی اطراف آن وجود دارند که این مورد برای راسته تجاری استثناء می‌باشد. اما با توجه به فعالیت‌های متنوعی که در این فضاهای عمومی خصوصا بوستان‌های ناحیه‌ای و منطقه‌ای، فضاهای مذهبی و راسته‌های تجاری انجام می‌شود می‌توان گفت که بسیاری از این فعالیت‌ها خود جاذب افراد و فعالیت‌های دیگر خواهند بود. وجود امکانات و مبلمان شهری و همچنین سطح آسایش اقلیمی در این فضاهای عمومی از جمله مبلمان و سایه‌اندازی مناسب جهت نشستن افراد خصوصا سالمندان، حضورپذیری آن‌ها را افزایش داده و فعالیت‌هایی از جمله فعالیت‌های ورزشی و تفریحی برای این قشر از افراد منجر به افزایش حضور پذیری آنان و به تبع آن افزایش نظارت و امنیت اجتماعی در محیط‌های عمومی می‌گردد که این عامل در سطح بوستان‌های واحد همسایگی بسیار پایین بوده و با توجه به امکانات، فعالیت‌ها و ویژگی‌های کالبدی، اقلیمی بوستان‌ها، حضور افراد در این مکان‌ها کم و نظارت اجتماعی نیز در آن‌ها پایین است.

در میان دسته‌بندی فضاهای عمومی موجود در منطقه ۱۰ شهرداری تهران که عبارتند از بوستان واحد همسایگی، بوستان محله‌ای، بوستان ناحیه و منطقه‌ای، فضاهای مذهبی و راسته تجاری بالاترین امتیاز بر اساس شاخص‌های ارتقای تعاملات

اجتماعی به ترتیب مربوط به بوستان‌های ناحیه و منطقه‌ای، راسته تجاری، بوستان محله‌ای، فضاهای مذهبی و بوستان‌های واحد همسایگی می‌باشد. در بوستان‌های ناحیه و منطقه‌ای به دلیل عوامل مختلفی از جمله فعالیت‌های متنوع تر، امکانات بازی و تفریحی و اوقات فراغت بیشتر، دسترسی به حمل و نقل عمومی، فضاهای مناسب جهت نشستن، گفتگو و فعالیت‌های اجتماعی، و همچنین آسایش اقلیمی که در این فضاها وجود دارد بیشتر مورد استفاده شهروندان قرار گرفته و در طول ساعت‌های بیشتری مورد توجه است در صورتی که در سایر دسته‌بندی‌ها این حضورپذیری در ساعت‌های مختلف شبانه روز بسیار کمتر بوده و بسیاری از این فضاها به دلایل اجتماعی، نظارتی، امنیتی در برخی از ساعت‌های شبانه روز کاملاً بی‌استفاده می‌باشند و پاتوقی برای هنجارشکنان می‌باشند. هرچند که در این بوستان‌های سطح ناحیه و منطقه‌ای نیز مشکلاتی وجود دارد اما در مقایسه با سایر فضاهای این منطقه از وضعیت‌های بهتری برخوردارند. بوستان‌های واحد همسایگی این منطقه اما در بیشتر موارد دارای وضعیت نامطلوبی می‌باشند و کمترین امتیاز در مقایسه با سطوح دیگری از فضاهای عمومی را دارند. به طوری که بیشتر به گوشه‌های پرت و اضافه‌ای از فضاهای شهری که تبدیل به فضاهای عمومی شده‌اند، تبدیل شده‌اند، فعالیت‌های جاذب جمعیت در آن‌ها رخ نداده و دعوت‌کننده افراد مختلف از سنین و جنس‌های مختلف نیستند و فقط برای ساعات خاصی از روز و برای قشر خاصی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

به طور کلی مسئله اصلی اغلب فضاهای عمومی منطقه ۱۰ شهرداری تهران، آسیب‌های اجتماعی و کاهش امنیت اجتماعی زنان و کودکان به دنبال آن می‌باشد. این مسئله باعث شده تا فضاها در ساعات ۱۹-۲۲ مورد استفاده بیشتری قرار گیرد. قبل و بعد از زمان گفته شده خلوت بودن و وجود پرسه‌زنان، افراد موادفروش و معتادین منجر به ترک فضا توسط سایر افراد می‌شود. در ادامه همچنین باید گفت با توجه به این که شهروندان شکل‌دهنده تعاملات اجتماعی هستند و نیازهای متعددی دارند که پیش‌تر نیز عنوان شده است، باید گفت با وجود امکانات و طراحی‌های انجام گرفته، اما بسیاری از این فضاها برخوردار از همه شمولی اجتماعی نیستند؛ به طور مثال بسیاری از بوستان‌ها امکانات عبور و مرور افراد کم‌توان را ندارند یا شرایط اجتماعی موجود در برخی از فضاها که موجب تبدیل شدن به پاتوق افراد معتاد شده یا فضاها تبدیل به فضاهای مردانه شده‌اند، حضور زنان و کودکان به شدت کاهش داده است. در نهایت نیز باید گفت علاوه بر کمبود سرانه‌های فضای سبز و فضاهای عمومی موجود در این منطقه، به طوری که به طور مثال در ناحیه ۳ تعداد بوستان‌ها کم و دارای مقیاس واحد همسایگی هستند و نیازمند فضاهای با کیفیت‌تر و بیشتر می‌باشند. امکانات و دسترسی به مسیرهای پیاده و دوچرخه، ناهنجاری‌های اجتماعی و تک‌جنسیتی شدن فضا در برخی موارد، طراحی و نماسازی نسبتاً ضعیف، عدم وجود کاربری‌ها و فعالیت‌های ۲۴ ساعته از ضعف‌های فضاهای عمومی در این منطقه، علاوه بر کمبود سرانه‌های فضاهای سبز می‌باشند.

منابع

- ابراهیم زاده، عیسی و ملکی، سعید و حاتمی، داوود. (۱۳۹۳)، ارزیابی وضعیت ایمنی در پارک های شهری نمونه موردی؛ پارک های شهر ایزده، پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال پنجم، شماره ۱۹، ۵۷-۷۲.
- احدنژاد روشنی، محسن و حیدری، محمد و عزیزی، محمد صادق. (۱۳۹۸)، ارزیابی توسعه پارک های جیبی با رویکرد مشارکت شهروندان در محلات شهری (مطالعه موردی: محلات زیباشهر و امیرکبیر شهر زنجان)، *جغرافیای اجتماعی شهری*، دوره ۶، شماره ۲، ۳۹-۵۴.
- آلمن، ایروین (۱۳۸۲)، *محیط و رفتار اجتماعی*، ترجمه علی نمازبان، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- پاک نهاد، حدیثه و پژوهانفر، مهدیه. (۱۳۹۶)، بهبود الگوهای کیفیت فضایی پارک های شهری به منظور افزایش تعاملات اجتماعی شهروندان. نمونه موردی: پارک های شهر گرگان، *آمایش جغرافیایی فضا*، سال هفتم، شماره ۲۶، ۱۸۳-۱۹۸.
- پاکزاد، جهانشاه. (۱۳۸۴)، *راهنمای طراحی فضاهای شهری*، شرکت طرح و نشر پیام سیمان: وزارت مسکن و شهرسازی و معماری، تهران.
- پاکزاد، جهانشاه. (۱۳۸۶)، *طراحی شهری چیست، مجله آبادی (ویژه طراحی شهری)* سال هفتم، شماره ۲۵، ۲۹-۳۶. انتشارات مرکز مطالعات و شهرسازی معماری ایران.
- تبریزی، امید؛ مختاباد امرئی، مصطفی و فیضی، محسن. (۱۳۹۳) اثرات طراحی فضای شهری و معماری جمع گرا بر تعاملات و ارتباطات اجتماعی، مدیریت شهری، ۳۷، ۲۵۷-۲۷۲.
- تقوایی، علی اکبر و رفیعیان، مجتبی و سلمانی، حسن. (۱۳۹۳)، سنجش و بررسی کیفیت زندگی ذهنی بر اساس ادراک ساکنان (نمونه موردی محله هاشمی در منطقه ۱۰ تهران)، *جغرافیا و برنامه ریزی*، سال ۱۸، شماره ۵۰، ۸۹-۱۰۵.
- جیکبز، جین. (۱۳۸۶)، *مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی*، پارسی حمیدرضا و افلاطونی آرزو، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، تهران.
- حبیب، فرح و نادری، سید مجید و جهانشاهلو، لعل و فروزانگهر، حمیده. (۱۳۹۱)، سنجش چارچوب ارزیابی سرمایه اجتماعی در ساختار شهر با تاکید بر نقش فضاهای عمومی (مطالعه موردی: شهر تهران)، *هویت شهر*، دوره ۶، شماره ۱۲، ۵-۱۴.
- حبیبی، سید محسن. مقصودی، ملیحه. (۱۳۸۶). *مرمت شهری: تعاریف، نظریه ها، تجارب، منشورها و قطع نامه های جهانی، روش ها و اقدامات شهری*. موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، نوبت ۳.
- حسن پور، آنالیتا و امیدواری، سمیه و صدر ارحامی، محمد حسین. (۱۳۹۷)، بررسی عوامل موثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری (نمونه موردی: میدانچه جلفا - اصفهان)، *معماری شناسی*، سال اول، شماره ۵، ۱-۹.
- حسینی مند، نگین و یعقوبی، معصومه و شاه حسینی، حبیب و فروزنده، علی. (۱۴۰۰)، ارزیابی مولفه های کیفی - ادراکی فضاهای سبز در ارتقای حس رضایتمندی و سرزندگی ساکنان محلات اطراف آن (نمونه های مورد مطالعه پارک ائل گلی و پارک ولیعصر تبریز)، *جغرافیا و برنامه ریزی*، سال ۲۵، شماره ۷۷، ۶۱-۷۹.
- خلیلی، مرتضی و جلیلی صدرآباد، سمانه و خاکسار، حسن. (۱۳۹۰)، برآورد عوامل مهم موثر در جذب سفر به پارک های شهری بررسی تطبیقی سه پارک: ارغوان، فدک، عطر سیب باقرشهر، معماری و شهرسازی آرماتشهر، دوره ۴، شماره ۶، ۹۷-۱۰۵.
- دانشپور، سید عبدالهادی و چرخچیان، مریم. (۱۳۸۶)، *فضاهای عمومی و عوامل مؤثر بر حیات جمعی*، *باغ نظر*، دوره ۴، شماره ۷، ۱۹-۲۸.
- رضویان، محمد تقی و شمس پویا، کاظم و ملاتبارلهی، عبدالله. (۱۳۹۳)، کیفیت محیط کالبدی و حس مکان (مورد شناسی:

- دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی تهران)، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، دوره ۴، شماره ۱۰، ۸۷-۹۶.
- سلیمانی، مهدیه و قاسمی، آناهیتا و رجب نیا بابلی، فائزه. بررسی عوامل تاثیرگذار محیطی در فضاهای باز شهری جهت ارتقا تعاملات اجتماعی (نمونه موردی: پارک فاتح، خانواده و چمران کرج)، کنفرانس بین‌المللی معماری، شهرسازی، عمران، هنر و محیط زیست؛ افق‌های آینده، نگاه به گذشته (تهران، ۱۷ اسفند ۱۳۹۴).
 - شجاعی، دلارام و پرتوی، پروین. (۱۳۹۴)، عوامل موثر بر ایجاد و ارتقاء اجتماعپذیری در فضاهای عمومی با مقیاس‌های مختلف شهر تهران (نمونه موردی: فضاهای عمومی دو محله و یک ناحیه در منطقه ۷ تهران)، باغ نظر، دوره ۱۲، شماره ۳۴، ۹۳-۱۰۸.
 - شوائی، فرانسواز (۱۳۷۵)، **شهرسازی، تخیلات و واقعیات**، حبیبی، سید محسن، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، تهران.
 - صفری شیخ علی کلایه، بهاره و ترابی، زهره. (۱۴۰۰)، میداین شهری به عنوان فضای عمومی در زندگی اجتماعی و ارائه راهبردهایی به منظور ارتقای تعامل اجتماعی، جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای، سال یازدهم، شماره ۳، ۳۴۹-۳۶۱.
 - صلاحی، سحر و سعادت، زهرا. (۱۴۰۰)، طراحی پیاده‌راه با رویکرد ارتقای تعاملات اجتماعی (نمونه موردی خیابان منصوورآباد شیراز)، نشریه معماری شناسی، سال چهارم، شماره ۲۰، ۲۰۵-۲۱۸.
 - علیمردانی، مسعود و مهدی نژاد، جمال الدین و افهمی طلیعه. (۱۳۹۵)، رشد کیفی فضای شهری به منظور ارتقا تعاملات اجتماعی (نمونه موردی خیابان احمد آباد مشهد)، دو فصلنامه‌ی هنرهای کاربردی، شماره ۷، ۱۳-۵.
 - قلمبردزفولی، مریم و نقی زاده محمد. (۱۳۹۳)، طراحی فضای شهری به منظور ارتقای تعاملات اجتماعی (مطالعه موردی: بلوار بین محله ای)، هویت شهر، سال هشتم، شماره ۱۷، ۱۵-۲۴.
 - کاشانی جو، خشایار. (۱۳۸۹)، بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای عمومی شهری، هویت شهر، سال چهارم، شماره ۶، ۹۵-۱۰۶.
 - کریمی، فاطمه و جلیلی صدرآباد، سمانه و خیرالدین، رضا. (۱۴۰۰)، شناسایی و تحلیل ساختاری پیشران‌های تغییر در حوزه کاربری زمین (موردکاوی: محله فهادان بافت تاریخی یزد)، آینده پژوهی ایران، دوره ۶، شماره ۲، ۳۰۵-۳۲۸.
 - کشاورز فضل، سمیه و منجزی، ساناز. (۱۳۹۶)، **نقش کیفیت فضاهای باز شهری در تعاملات اجتماعی با مقایسه موردی میدان عتیق و نقش جهان در اصفهان**، شیاک، دوره ۳، شماره ۷-۸، ۱-۱۹.
 - کوگانی، محمد و پیرمحمدی، محمد. بررسی نقش فضاهای عمومی شهری در تعاملات اجتماعی، دومین همایش بین‌المللی و چهارمین همایش ملی معماری، عمران و محیط زیست شهری (همدان، ۱۰ اسفند ۱۳۹۴).
 - محمودی پاتی، فرزین و بلوری، زهره. (۱۳۹۷)، **بررسی رابطه مولفه‌های تاثیرگذار بر میزان تعاملات اجتماعی در محلات پرتراکم (مورد مطالعه: محله اسپه کلا شهر آمل)**، جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۲۲، شماره ۶۶، ۲۸۱-۳۰۵.
 - مدنی پور، علی (۱۳۸۴)، **طراحی فضای شهری (نگرشی بر فرآیند اجتماعی - مکانی)**، ترجمه فرهاد مرتضایی، تهران، شرکت پردازش و برنامه ریزی شهر تهران.
 - مدنی پور، علی. (۱۳۸۷)، **فضاهای عمومی و خصوصی شهر**، نوریان، فرشاد. شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، چاپ اول، تهران.
 - منصور ماهانی، سوگل. **تاثیر تعاملات اجتماعی بر معماری و فضای عمومی شهری**، اولین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری (یزد، ۲۸ آذرماه ۱۳۹۴).
 - نقیبی، مریم و اخلاصی، احمد و فیضی، محسن. (۱۴۰۰)، **بررسی ترجیحات کاربران در ارائه‌ی راهبردهای مداخله در فضای رها شده به عنوان یک پارک جیبی**، معماری و شهرسازی آرمانشهر، دوره ۱۴، شماره ۳۷، ۲۶۹-۲۸۲.

- Amir, S., Azizan, A., Zahari, R.K., & Asmawi, M. Z. (2020). Urban public space as social interaction space: case study in Petaling street. *Journal of tourism, hospitality and environment management*, 5(19), 90-101.
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S. (2003). *Public places – urban spaces. The dimension of urban design*. Oxford: Architectural press.
- Gehl, J. (1987). *Life Between Buildings: Using Public Space*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Gehl, J. -Architects (2004) *Towards a Fine City for People – Public Spaces Public Life*, London2004. London: Transport for London & Central London Partnership. (See T Uwww.gehlarchitects.dk/U T).
- Lennard, S. H. C., & Lennard, H. L. (1984). *Public life in urban places: social and architectural characteristics conducive to public life in European cities*. Gondolier PressImcl Council
- Soleimani Alamooti, M., Jalalian, S., Dezhdar, O. (2023). The role of environmental factors of revived historical collections in promoting social interactions of users (case study: Saad al-saltaneh Qazvon historical collection), *Journal of space and place studies*, Vol. 1, No. 3, 19-34.
- Whyte, W. (1980). *Social life of small urban space*. Conservation. Project for Public Spaces, US nonprofit organization for creating and sustaining public places. www.pps.org. (Accessed in 10 november 2014).
- uu,,,,, ,,, (1177)), ooonn ddd qq,,,,; ;;; m hle oooaa oo hle ii eeeee eeeee ee hhe TTT Press, Massachusetts.

